

Mars et Historia

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

41e Jaargang nummer 2 - april/juni 2007

MARS et HISTORIA

De "NEDERLANDSE VERENIGING VOOR MILITAIRE HISTORIE", opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

ERELEDEN:

M. Botma, drs B.G.J. Elias, F.J. van Lier,
H. Muller, drs J. Nuis.

BESTUUR:

Voorzitter: A.G. Westendorp
A. Neuhuyslaan 42
8072 HT Nunspeet
0341-416605

Vice-voorzitter: drs R. de Winter
Koolwitjehof 29
3124 BH Schiedam
010-4709516 (thuis)
070-3165332 (kantoor)

Secretaris: H.A. Bresser
Lindenlaan 38
7461 XM Rijssen
0548-522342

Penningmeester: mr W.J. Zaagman
Stadhouderslaan 7
3832 AB Leusden
033-4940485

Redacteur: T.L.D. Postma
Kalfjeslaan 123
2623 AD Delft
015-2612663

Leden: drs J.P.C.M. van Hoof,
mw. M. Groen, drs A.J. van der Peet,
J.W.H. Sonnemans

Illustratie omslag:

Het rookt, het zuipt, het stinkt, het is heet en het maakt lawaai:
het is een Sherman tank.
Foto's: W. den Dunnen

Colofon

LIDMAATSCHAP:

Kosten: € 27,50/jaar (buitenland:
€ 35,-/jaar) te storten op rek.nr.
65.82.12.125 van de ING-bank te
Waddinxveen of op giro 2940790
t.n.v. de Nederlandse Vereniging
voor Militaire Historie.

LEDENADMINISTRATIE:

mr W.J. Zaagman
Stadhouderslaan 7
3832 AB Leusden
033-4940485

REDACTIE:

T.L.D. Postma.

REDACTIEADRES:

Kalfjeslaan 123, 2623 AD Delft
015-2612663

E-mail: theo.postma@xs4all.nl

ADVERTENTIES:

Voorbeeld tarief: kwart pagina per
jaar (vaste tekst): € 115,-; invoegen
bedrukt A4 per keer: € 100,-.
Inlichtingen bij penningmeester.

DRUK:

"Pro Patria", Zwijndrecht.

ISSN - 0928-5156

ARCHIEF OUDE NUMMERS:

Redactie

NABESTELLEN OUDE NUMMERS:

vóór '97: P.N.M.A. van der Baan
Postbus 183
3900 AD Veenendaal
v.a. '97: bij de redactie

Prijzen:

per nummer € 2,50 + porto,
lustrumnummer € 5,- + porto,
per jaargang € 7,50 + porto,
alle bij vooruitbetaling.

INTERNETSITE:

www.marsethistoria.nl

Inhoud

<i>Theo Postma</i> Omslagartikel: Maaldrift - Opslag Requisietencommissie Koninklijke Landmacht	2
<i>P.I.M. Evers</i> Militariade	4
Het Staatse leger te boek en tentoongesteld	14
<i>In memoriam</i> Gerard van Schooten	15
<i>Dr. S.J. de Groot</i> De Witte Olifant in de zeeslag op Schooneveld juni 1673 Voor u gelezen: 400 Jaar Michiel de Ruyter	16 23
<i>J.C.H. Jansen</i> Oude kanons	25
<i>Bas de Groot</i> Voor u gelezen: 'Vergeten bunkers'	37
<i>Jaap Jan Brouwer</i> Voor u gelezen: 'Waarom de geallieerden wonnen' en 'Ruslands oorlog'	38
<i>Bert van Gelder</i> West Zeeuws-Vlaanderen ten tijde van de Tiendaagse Veldtocht in augustus 1831	40
<i>Theo Postma</i> Voor u gelezen: 'Mijn Dagboek'	52
<i>J. Nuis</i> Schietincidenten in Amsterdam en Durgerdam, 12 en 13 mei 1940	52
<i>Theo Postma</i> Voor u gelezen: 'Terg mij niet'	58
<i>W.L. Plink</i> Voor u gelezen: 'Tanksporen op de Hors'	58
<i>Bob Cats</i> Voor u gelezen: 'Duizend Dagen Indië'	59
<i>Koos Berlemon</i> Voor u gelezen: 'De ploert Hanns Albin Rauter...' en 'Westerbork'	60
<i>Wil Zaagman jr.</i> Wijziging op de ledenlijst	60

Theo Postma

7-veld op kleurenbijlage
moet zijn 6-veld

ACHTER DE SCHERMEN VAN...

MAALDRIFT

Opslag Requisietencommissie Koninklijke Landmacht

Naar aanleiding van de aankondiging van het defilé van historische voertuigen van de KL op 5 mei ben ik gaan kijken in het Mobilisatie Complex Maaldrift, waar een oude kennis van 'OP BEZOEK BIJ', Gerard Santes de scepter zwaait. Naast zijn baan als hoofd van een financiële afdeling besteedt de heer Santes een groot deel van zijn (vrije) tijd aan het rijden houden van het historisch rollend materieel van de KL. Het vergt van vrijwilligers en Maaldrift-personeel veel moeite en inspanning om bijv een Sherman-tank in conditie te houden maar als ik op 5 mei die tank hoor, ruik en de uitlaathitte voel verkies ik dit boven een dood museumexemplaar.

Kijkje in loods op Maaldrift

Het defilé op 5 mei heeft de televisie niet gehaald, vandaar de kleurenbijlage. Ik ga u niet vertellen welke voertuigen u allemaal had kunnen zien maar noem alleen enkele hoogtepunten: Een stuksbemaning (9) in ceremonieel tenu van de 'Gele Ridders' met een kanon van 7 veld, Een aantal (16) huzaren in veld-grijs van net voor WOII, Sherman, Halftrack, Harley-Davidson uit WOII, YP-408 en YPR-765 gebruikt op vredesmissies maar ook een Bandvagn 206 van het Korps Mariniers en voertuigen in gebruik bij de Koninklijke Marechaussee.

Politiek correct kreeg niet alleen de WOII aandacht maar ook de (vredes)operaties daarna. Vijftig rijdende voertuigen uit verschillende periodes van 40-45 tot heden reden door Katwijk, Valkenburg en Wassenaar.

Wat mij betreft mag het volgend jaar weer!

E-mail van **Bas de Groot** (nadat hij, bij controle drukproef, de kleurenbijlage al had gezien)

Over de 6-veld:

Getrokken achterlader zonder schild. Krupp en Schneider & Cie. Kaliber 5,7 cm. Vier schoten per minuut gedurende maximaal 5 minuten. Dracht 3500 m. In gebruik van 1894-1940. Een stukscommandant, en 3 kanonniers. Bij Gele Ridders was een speciaal exemplaar (Nr 275) voor saluutschoten. Getrokken door 2-4 paarden.

Dit stuk **NIET** verwarren met de **7 veld**. Dit stuk werd getrokken door 6 paarden en was voorzien van een schild en reminrichting om terugstoot op te vangen. Een stukscommandant en 6 kanonniers.

MAALDRIFT OP 5 MEI

International Halftrack

Bren Carrier en Humber Armoured Car

Willys Jeep
en
Chevrolet FAT
(Field Artillery Tractor)

Foto's 1 en 2: Theo Postma
Foto's 3, 4 en 5: Wim den Dunnen

Ward la France kraanwagen

MILITARIADE

Tentoonstellingen en activiteiten
(in 2007, tenzij anders vermeld. I.v.m. openingstijden en/of reserveringen zijn de telefoonnummers vermeld):

Marinemuseum, Hoofdgracht 3, 1781 AA Den Helder, Tel.: 0223-657534

www.marinemuseum.nl

Van...tot : 28 juni 2007 t/m 1 juli 2009

Inhoud : **De vrouwen van Michiel**

In het Marinemuseum in Den Helder wordt in juni 2007 de tentoonstelling 'De vrouwen van Michiel' geopend. In deze bijzondere expositie komt Michiel de Ruyter op interactieve wijze tot leven. Zeven vrouwen vertellen over De Ruyter als zoon, echtgenoot, vader en commandant. Bezoekers maken een reis door de tijd. Vertrekkend vanaf het moderne marineschip Hr.Ms. De Ruyter, via alle andere marineschepen die ooit naar de zeeheld vernoemd werden, belanden zij in het geboortehuis van Michiel. In iedere nieuwe ruimte wordt een deel van het levensverhaal van de 'admiraal-generaal' verteld. Via zijn tweede echtgenote en een 'meisje loos' (een als matroos verkleedde vrouw) belanden ze in het huis van De Ruyter aan de Amsterdamse Prins Hendrikkade. De Ruyter wordt niet alleen als historische figuur neergezet, maar ook als mens van vlees en bloed. Daarnaast is er aandacht voor de betekenis die De Ruyter voor de hedendaagse marine heeft. Surf voor verdere evenementen naar: <http://www.marine.nl/nieuws/evenementen/>

Mariniersmuseum, Wijnhaven 7-13, 3011 WH Rotterdam, Tel.: 010-4129600

www.mariniersmuseum.nl

Algemeen: Maritiem Digitaal (www.maritiemdigitaal.nl) is een gezamenlijke database van de belangrijke maritieme musea in Nederland, waarin gegevens kunnen worden opgezocht over voorwerpen en literatuur die zich in deze musea bevinden. Niet alle musea hebben hun collectie volledig beschreven waardoor het kan zijn dat u toch niet kunt vinden wat u zoekt. U kunt dan altijd contact opnemen met de betreffende musea.

Van...tot : 8 juli 2006 t/m 29 april 2007

Inhoud : **Mariniersmode van 1665 tot 2012**

Sinds de oprichting van het Korps in 1665 heeft het mariniersuniform vele veranderingen en kleurwijzigingen doorgemaakt. Het is daarmee letterlijk en figuurlijk een kleurrijk onderwerp.

De functie van het uniform is niet alleen het fundamentele onderscheid maken tussen militair en burger. Het staat symbool voor de legitieme uitoefening van gezag, schept aanzien en herkenbaarheid. Bovenal moet het functioneel zijn; makkelijk zitten, de drager beschermen of camoufleren, het moet nationaliteit, eenheid en rang aanduiden. Uniformkleding is meer dan alleen "verpakking". Het weerspiegelt de unieke status en de identiteit van de marinier. Bijzonder is dat op deze tentoonstelling ook het prototype te zien zijn van mogelijke nieuwe gevechtsskleding.

Van...tot : 29 juni 2007

Inhoud : **Veteranendag**

Op 29 juni is het Mariniersmuseum samen met de andere 5 defensiemusea aanwezig op het Malieveld in Den Haag ter gelegenheid van de 3^e Nederlandse Veteranendag. Het motto dit jaar is: "Praat eens met een veteraan".

Van...tot : 13 t/m 15 juli

Inhoud : **Vlootdagen**

Traditiegetrouw vindt u het Mariniersmuseum ook weer op de Vlootdagen in Den Helder.

Van...tot : 7 t/m 9 september

Inhoud : **Havenfestival en Wereldhavendagen**

Op zaterdag 8 september en zondag 9 september zal het Havenfestival plaatsvinden.

Sinds jaar en dag organiseren het Maritiem Museum het Havenmuseum en het Mariniersmuseum dit bijzonder gezellige festival met een "dorps karakter". Als u houdt van Shanty's en kleinschalige activiteiten dan moet u beslist een bezoek aan dit festival brengen. Het Mariniersmuseum komt dit jaar o.a. met oude voertuigen, een tingieter, zelf op de foto als Michiel de Ruyter. In de loop van de komende tijd zal het programma bekend gemaakt worden.

De zomer wordt als vanouds afgesloten langs de oevers van de Maas met de Wereldhavendagen van vrijdag 7 tot en met zondag 9 september.

Legermuseum, Korte Geer, 2611 CA Delft, Tel.: 015-2150500

www.legermuseum.nl

Van...tot : Vanaf medio december 2006

Inhoud : **Onder vuur, militaire dilemma's**

Deze interactieve film voert de bezoeker mee in de vaak ondoorzichtige en penibele situaties die militairen op (vredes)missie tegenkomen. De twintig minuten durende experience confronteert de bezoeker met dilemma's uit de militaire praktijk. Welke keuzes zou u maken? De in de film beschreven situaties en personen zijn gefingeerd, maar wel gebaseerd op de werkelijkheid. Vanaf medio december 2006.

Van...tot : 23 mei t/m augustus 2007

Inhoud : **Flashback: De Gheyn**

De eerste druk van het beroemde boek Wapenhandelinghe van Jacob de Gheyn (1565-1629) kwam uit in 1607 vierhonderd jaar geleden. De afbeeldingen en commandos zijn gebaseerd op de vernieuwende infanterietactiek van het Staatse leger en ontwikkeld door Prins Maurits.

Van...tot : 12 oktober 2007 t/m maart 2008

Inhoud : **Kruisbogen**

Een primeur: het Legermuseum toont zijn volledige kruisbogencollectie.

Van...tot : 16 maart 2007 tot 2010

Inhoud : **Maurits en het Oranjegeheim**

Speciaal voor jonge bezoekers opent het Legermuseum in maart 2007 de tentoonstelling Maurits en het oranje geheim.

In de tentoonstelling maken kinderen samen met hun gids Prins Maurits een spectaculaire tocht over het oorlogstoneel van vier eeuwen geleden. Met een bezoek aan

een lawaaierige herberg en een rondleiding in een geordend wapenmagazijn. En van deelname aan een gevaarlijke veldtocht tot een exclusieve ontmoeting met de prins zelf. Maurits en het oranje geheim is speciaal bedoeld voor kinderen van 8 tot en met 12 jaar. Het Legermuseum biedt interactieve rondleidingen voor scholen aan. Maar ook voor vaders, moeders, opa's en oma's is er genoeg te beleven.

Want weet u het nog: de Slag bij Nieuwpoort, wanneer was dat ook alweer?

Van...tot : tot 2010

Inhoud : **De mooiste vuurwapens van de wereld**

Het Legermuseum kocht in 2006 de unieke collectie 17e en 18e eeuwse handvuurwapens van de heer H. Visser. Door deze grootste aankoop uit de geschiedenis van het museum behoort het in één klap tot de wereldtop. De collectie, zo'n 700 objecten, omvat kwalitatief superieure vuistvuurwapens die werden vervaardigd in Nederland, waaronder de grootste collectie ivoren pistolen van de wereld.

Van...tot : 5 maart t/m augustus 2007

Inhoud : **Rats, kuch en bonen: de keukenoplegger**

In 2006 is in het museum een keukenoplegger uit de jaren dertig, met bijbehorend keukengerei als pannen, snijplanken en roerspanen, gerestaureerd. De wagen deed dienst als mobiele keuken voor de soldaten te velde en is in de Tweede Wereldoorlog nog gebruikt. Het museum is er in geslaagd een Ford V8-trekker te verwerven van hetzelfde type dat bij de keukenoplegger hoorde. Zo is de oorspronkelijke combinatie in ere hersteld. Naast de historische keuken is een moderne veldkeuken van de Koninklijke Landmacht te zien.

Van...tot : 9 mei t/m 14 oktober 2007

Inhoud : **Fototentoonstelling Afghanistan**

Fototentoonstelling over de huidige International Security Assistance Force missie in samenwerking met de Audiovisuele Dienst Defensie. Te zien zijn beelden van de werkomgeving en het leven van de Nederlandse militairen in Afghanistan.

Militaire Luchtvaart Museum, Kamp van Zeist 2-4, 3769 DL Soesterberg, Tel.: 0346-353815

www.militaireluchtvaartmuseum.nl

Van...tot : Voor onbepaalde tijd verlengd

Inhoud : **Jachtvliegers, van aviateur tot straaljagerpiloot**

Expositie "Jachtvliegers, van aviateur tot straaljagerpiloot" in het kader van 25-jarig jubileum van de Stichting Vrienden van het Militaire Luchtvaart Museum.

Van...tot : 22 juni 2007 tot nader order

Inhoud : **Expositie 'Een vliegerklas zwermt uit'**

De opleiding en loopbaan van de twaalf leerlingen van de Vliegschool van Versteegh op Vliegkamp Soesterberg (1925-1927)

Van...tot : Iedere 1^e en 3^e woensdag van de maand van 14.15 tot 15.45 uur het gehele jaar door.

Inhoud : **Kinderworkshop Vliegen of Straalmotor**

De workshop begint met een uitleg over vliegen, de straalmotor of morse. De uitleg wordt verduidelijkt aan de hand van een aantal experimenten. Vervolgens wordt er, onder begeleiding van een museummedewerker, een werkstuk gemaakt dat past bij het onderwerp van de workshop. Aan de hand van het zelfgemaakte werkstuk worden er

verschillende testen uitgevoerd om te zien hoe het werkstuk het doet. Het laatste deel van de workshop wordt gebruikt om ervaringen van de test uit te wisselen en vragen te stellen. De workshops vinden plaats in het Flying Center van het Militaire Luchtvaart Museum. Per workshop is er plaats voor maximaal 12 deelnemers. De workshop gaat door bij 6 of meer aanmeldingen. Ouders zijn niet aanwezig bij de workshop.

Van...tot : 15 en 16 september

Inhoud : **Virtueel Demoweekend**

Van...tot : 21 t/m 28 oktober

Inhoud : **Nationale Modelbouw Manifestatie**

Airborne Museum 'Hartenstein', Utrechtseweg 232, 6862 AZ Oosterbeek,

Tel.: 026-3337710, www.airbornemuseum.com

Van...tot : 26 augustus

Inhoud : **Airborne RETO fietstourtocht**
www.reto-arnhem.nl (zie kalender)

Van...tot : 1 september

Inhoud : **61^e Airbornewandeltocht, Oosterbeek**
Georganiseerd door de Politie Sport Vereniging Renkum.
www.airbornewandeltocht.nl

Van...tot : 8 september

Inhoud : **Excursie "Market Garden 2"**

Op zaterdag 8 september 2007 organiseert het Airborne Museum "Hartenstein" in Oosterbeek een Battlefield tour met als onderwerp:

"De gevechten in september 1944 in Zuid Gelderland tussen Maas en Waal."

We bezoeken het gebied van de 82^e US Airborne divisie en de opmars van het 30^e Corps vanaf Grave tot en met Nijmegen. De tour begint in de omgeving van Grave, vervolgens naar Heumen, Groesbeek (hoofdkwartier van generaal Gavin, landingsterreinen en Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945), Nijmegen en de Waaloversteek, locaties waar de 82^e US Airborne divisie slag leverde. Voor zover mogelijk gaat de route volgens de oorspronkelijke opmarsweg die uiteindelijk naar Arnhem zou moeten leiden.

Van...tot : 22 en 23 september

Inhoud : **63ste herdenking van de Slag om Arnhem**

Van...tot : 27 t/m 30 september

Inhoud : **4-Daagse excursiereis naar de Ardennen,**
"Battle of the Bulge"

Bij deze reis zijn inbegrepen:

Vierdaagse busreis met voorlichting, informatie, toelichting, commentaar en achtergronden over de slag in de Ardennen mede aan de hand van authentiek filmmateriaal. De excursie wordt geleid door Wybo Boersma, oud-directeur Airborne Museum en lid van de Guild of Battlefield Guides en Jack Haegens, expert met betrekking tot de veldslagen in de Ardennen en Normandië..

Overnachtingen in hotel Le Domaine Les Casseroles in Baraque de Fraiture, 2-persoons kamers op basis van volpension met lunch te velde.

Eenpersoons kamers in nabij gelegen hotel met transport.

Entreekaarten voor het bezoek aan drie musea.

Excursies onder anderen naar: De Amerikaanse begraafplaatsen Margraten en Henri Chapelle, Belle Croix en Mont Rigi op de Hoge Venen, Bastogne en de verdediging rondom de stad en de plaatsen waar Amerikaanse E Company, 506 Parachute Regiment gevochten heeft (Band of Brothers), het "Bastogne Historical Centre", het gevechtsgebied van de 82^e US Airborne divisie, het "Ardennen Poteau '44 Museum", de Elsenborner Heuvelrug. De opmars route van de Kampfgruppe Peiper en het "December 1944 Historical Museum" in La Gleize-Stoumont.

Tijdens de reis wordt aan elke deelnemer een uitgebreide documentatiemap ter beschikking gesteld.

Voor informatie en boekingsformulieren:

Airborne Museum "Hartenstein" Utrechtseweg 232, 6862 AZ Oosterbeek.

Tel: 026-3337710; fax: 026-3391785, e-mail: info@airbornemuseum.org

Herdenkingsenveloppe Airborne Museum

De jaarlijkse herdenkingsenveloppe, de zevende in de serie 'Monumenten van de Slag om Arnhem' toont het monument voor de 101^e US Airbornedivisie op de Drielse Rijndijk bij Heteren. De enveloppe is te koop in het Airborne Museum voor € 3,- of door overmaken van € 4,- op giro 4184300 t.n.v. Airborne Museum, Oosterbeek o.v.v. 'Enveloppe 2002'. Enveloppen van voorgaande jaren zijn nog in beperkte mate te koop in het museum

Museum Bronbeek, Velperweg 147, 6824 MB Arnhem, Tel.: 026-3763555

www.bronbeek.nl

Van...tot : 1 september

Inhoud : **Pasar Bronbeek**

Van...tot : 24 juli en 18 september

Inhoud : **Bronbeek, het Landgoed/ rondwandeling en dia/presentatie**

Op deze dinsdagmiddagen organiseert Museum Bronbeek een rondwandeling over het Landgoed Bronbeek, gevolgd door een diapresentatie over de geschiedenis van dit landgoed.

Na ontvangst in de Indische Zaal krijgt u buiten tijdens een rondwandeling over het landgoed alles te horen over de monumentale bomen, bronnen, vijvers, water-vallen, tuinbeelden, de architectuur van het voormalige paleisje en het hoofd-

gebouw van het tehuis, de vroegere zijdenrupsenteelt, de plantenkalendar, het voormalige boerenbedrijf op het landgoed, de herdenkingsmonumenten etc. Na de wandeling zullen lichtbeelden met toelichting een indruk geven van de vroegere situatie op het landgoed.

Deelname op vertoon van museumentreebewijs.

Reserveren is noodzakelijk, telefoon 026-3763555.

Het programma begint om 14.00 uur; het is wenselijk iets eerder aanwezig te zijn.

De middag eindigt om 16.30 uur.

Van...tot : 1^e, 3^e en 5^e zondagen van september t/m mei

Inhoud : **Gamelanbespelingen**

Van...tot : 23 september 2007

Inhoud : **12^e Krissendag**

Documentatiegroep '40-'45, Den Haag, Tel.: 0182-309644

webmaster@documentatiegroep40-45.nl

Van...tot : 1 september, 3 november en 1 december

Inhoud : **Militaria- en Documentatiebeurs** in 't Trefpunt, Roelenengweg 25, Voorthuizen

Van...tot : Augustus 2007

Inhoud : **Documentatiebeurs** in Overloon (onder voorbehoud)

Wijzigingen voorbehouden. Als u zich bij de ingang met het lidmaatschapskaartje M&H meldt als lid van onze vereniging betaalt u het entreegeld, zoals dat geldt voor de leden van de Documentatiegroep '40-'45, t.w. € 1,40. Ook is het voor onze leden mogelijk, uiterlijk de zaterdag vòòr de beursdag, schriftelijk tafelruimte te reserveren (maximaal 3 strekkende meter à € 3,50 per strekkende m.) bij de heer J. Fioole, Eiland 163, 4143 EW Leerdam, tel.: 0345-613077.

Infanteriemuseum

Adres: Schietkamp Harskamp, Otterloseweg 5, 6732 BR Harskamp,

Tel.: 0318-454492 (Infanterie), Tel.: 0318-454495 (Schietkamp),

Tel.: 0318-454126 (Korps Nationale Reserve)

Het museumgebied ligt aan de openbare weg in de kern van het dorp Harskamp. In de loop van 1999 is het museumpark flink uitgebreid. De deelcollecties in het Infanterie Museum geven van alle opgeheven en nog bestaande Infanterie Regimenten een goed historisch beeld.

Samen met de collectie van het Regiment Wielrijders heeft ook de verzameling van de Nationale Reserve een nieuw onderkomen in het museumpark gevonden. Het Schietkamp Museum (0318-454495) laat de relatie zien tussen het dorp en het Infanterie Schietkamp (ISK). In september 1999 bestond het Infanterie Schietkamp 100 jaar. Herdenkingsmonumenten, historische voertuigen en de muziekkiosk van het Regiment Wielrijders staan in het park als stille getuigen van de roemrijke infanteriegeschiedenis.

Museum Nederlandse Cavalerie-Amersfoort

www.cavaleriemuseum.nl

Adres: Bernhardkazerne, Barchman Wuytierslaan 198, Amersfoort, Tel.: 033-4661996

Van Paard tot Pantser.

Meer dan 425 jaar Nederlandse Cavalerie in het Cavaleriemuseum in Amersfoort. De oude en de moderne Cavalerie in een uitgebreide en geheel vernieuwde expositie. Voor iedereen een attractieve ontmoeting met het meest traditiebewuste onderdeel van de Koninklijke Landmacht.

In het eerste gebouw - **het Sint Jorisgebouw** - worden kleinere voorwerpen zoals uniformen, handvuurwapens, zilver, schilderijen, miniaturen en schaalmodellen geëxposeerd. De indeling is daarbij als volgt: historische introductie, de paardentijd en de periode van wielen en rupsbanden. Tevens is in het Sint Jorisgebouw een multi-functionele ruimte voor tentoonstellingen, lezingen en andere bijeenkomsten in het tweede museumgebouw, vernoemd naar de eerste pantserswagen van de Nederlandse Cavalerie, de (Zweedse) **Landsverk**, wordt een groot deel van de collectie historische Cavalerievoertuigen van het museum tentoongesteld.

De expositie opent in dit gebouw met het eerste (oudste) en het nieuwste pantservoertuig van de Cavalerie, de Landsverk en de Fennek. Gevolgd door de eerste tank voor de tankeenheden, de RAM-tank en de eerste tank voor de verkenningseenheden, de Chaffee-tank.

Nederlands Luchtdoelartillerie Museum - Ede

www.luchtdoelartillerie.nl

Adres: Prins Mauritskazerne, Nieuwe Kazernelaan 2, 6711JC Ede, Tel.: 0318-681907

De LUA-verzameling is gevestigd in een grote hal direct bij het station Ede. De oorsprong van de Luchtdoelartillerie (LUA) ligt bij de vestingartillerie die aan het begin van de twintigste eeuw, met de komst van luchtschip en vliegtuig, zijn strategische betekenis verloor. Onder invloed van de gebeurtenissen tijdens de Eerste Wereldoorlog kreeg luitenant A.J. Maas in 1915 opdracht de Nederlandse luchtverdediging te organiseren.

De expositie omvat een aantal interessante stukken en geeft een goed beeld van de geschiedenis van het Korps Luchtdoelartillerie. Zo zijn er opstellingen van licht en zwaar luchtafweergeschut, zoeklichten, doelvliegtuigen, radarinstallaties en simulatoren. Vanuit de tentoonstelling kan men een blik werpen op het Erebeeld van het Wapen der Artillerie: een bronzen leeuw op een sokkel, ooit toegekend aan de vestingartillerie vanwege de rol die men had vervuld bij de slag om de Citadel van Antwerpen (1832).

Kijk ook eens naar: <http://www.luchtdoelartillerie.nl/radar.htm> en

<http://www.luchtdoelartillerie.nl/lunabev/index.htm>

Museum Verbindingsdienst

Adres: Elias Beeckmankazerne Geb 32, Nieuwe Kazernelaan 10, 6711 JC, Ede,

Tel.: 0318-681306, www.museumverbindingsdienst.nl

Op de site vindt u een selectie van de bezienswaardigheden in het museum. De site is zo opgebouwd dat u na een bezoek aan een onderwerp, steeds hier terugkeert en een nieuwe keuze kunt maken.

Geniemuseum

Adres : Lunettenlaan 201, 5623 NT Vught, Tel.: 073- 6881867, www.geniemuseum.nl

Op bovenvermelde website vindt u Informatie over:

- **algemeen**

Welkom in het Geniemuseum. De locatie, het gebouw, de verbouw, de (ver-)bouwers.

geschiedenis

Een korte blik in de geschiedenis en naar het Nationaal Monument Kamp Vught.

doelstelling

Wat wil men met het museum bereiken ?

doelgroepen

Wie moet een kijkje komen nemen in het museum ?

bereikbaarheid

Het museum is bereikbaar ! Hoe ? Zie de website van het Openbaar Vervoer; 9292ov.nl.

openstelling

De dagen dat u welkom bent:

het museum is op dinsdag en donderdag geopend van 10.00 tot 16.00 uur.

De toegang is gratis.

- **Kerncollectie:**

dat deel van de collectie dat gezichtsbepalend is voor het museum. De doelstelling van het museum en de cultuurhistorische waarde van de objecten bepalen hierin samen wat de kerncollectie is. Voor het Geniemuseum geldt dit voor:

- a. deelcollectie emblemen en onderdeelkarakteristiek
- b. verzameling glasnegatieven (onderdeel deelcollectie film- en fotomateriaal)
- c. deelcollectie bruggen en groot, mechanisch en drijvend materieel
- d. deelcollectie modellen en instructiemiddelen
- e. deelcollectie mijnen en springmiddelen
- f. deelcollectie documenten, prenten en schilderijen

International Military Music Society (IMMS), Hoevelaken, Tel.: 033-253 48 90

www.cenimms.org

Op de website <http://home.plex.nl/~imms> kunt u een compleet overzicht vinden van de activiteiten van IMMS.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), www.nimh.nl

Het NIMH is hét centrum in Nederland op militair-historisch gebied met specifieke kennis, expertise en collecties. Via de eigen website biedt het geïnteresseerden direct interactief en klantvriendelijk toegang tot het Nederlandse militair-historische erfgoed.

Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) is een gespecialiseerd kennis- en onderzoekscentrum op het gebied van de Nederlandse militaire geschiedenis. Het instituut, gevestigd in Den Haag, is er voor iedereen met belangstelling voor het Nederlandse militaire verleden. Het NIMH draagt zorg voor een moderne wijze van onderzoek naar, onderwijs over en vastlegging van het heden en verleden van de Nederlandse strijdkrachten in binnen- en buitenland; te land, ter zee en in de lucht.

Cursussen en lezingen van het Nationaal Archief

Foto's van militairen, die vòòr 1941 dienden

Het Rijksarchief beheert een aantal interessante archieven over militairen. Helaas echter beschikt het niet over foto's van militairen. Daarom wil het Rijksarchief te Haarlem graag foto's van beroeps-militairen of dienstplichtigen, die vòòr 1941 dienden, scannen en de bijbehorende gegevens van de gefotografeerde militair ontvangen. U kunt daarvoor een afspraak maken met Mevrouw A. Meddens, 023-5172709 of de foto e-mailen naar: ameddens@noordhollandsarchief.org

Welkom op Fort Wierickerschans

Het Fort Wierickerschans behoorde tot de Oud Hollandse Waterlinie, die tot in de 19e eeuw het westen van Nederland beschermde tegen vijanden uit het Oosten. Het Fort is in 1673 gebouwd op de plaats, waar Stadhouders Willem III in het Rampjaar 1672 zijn verdedigingshoofdkwartier had in de oorlog tegen de Fransen. Het Fort is centraal gelegen binnen de kleine fortificatie van de Oude Waterlinie, die van Muiden tot de Biesbosch liep.

Nadat het Fort vanaf het begin van de 19e eeuw zijn directe verdedigingsfunctie verloor, werd het in

1824 in gebruik genomen als “Hoofddepot van ’s Rijks Buskruit”; later werd er munitie in op geborgen (tot circa 1960). Tussendoor is de schans in de jaren 1915-1919 gebruikt als interneringsoord voor militairen en revolutionairen. Sinds 1 januari 1998 is het Fort in bezit van Staatsbosbeheer en in samenwerking met o.a. Provincie Zuid-Holland, Gemeente Bodegraven, Stichting Wierickerschans en Kraan Ontwikkeling wil Staatsbosbeheer de belangstelling voor dit cultuur en natuurhistorisch waardevolle Fort vergroten.

Voor informatie of opmerkingen over Fort Wierickerschans en over excursies kunt u bellen met Staatsbosbeheer tel: 0348-689500 of surfen naar www.staatsbosbeheer.nl

Schatten op zolder

Oorlogs- en verzetsmusea in Nederland organiseren de actie Schatten op zolder. Ouderen die documenten, foto's of voorwerpen uit de oorlogsjaren hebben bewaard, wordt in overweging gegeven om deze tastbare herinneringen aan de musea te schenken én daarbij hun verhaal te vertellen. Ook oorlogsmateriaal dat mensen tegenkomen in boedels of lege woningen kan van betekenis zijn voor de musea. Op veel zolders bevinden zich objecten die van waarde zijn voor de oorlogs- en verzetsmusea. Vaak zijn de bewoners zich hiervan niet bewust. Ze zien niet in wat een museum met die tekening van opa uit zijn onderduiktijd zou moeten, of zijn bang dat zijn uniform misschien het zoveelste zal zijn in de collectie. Soms verdwijnt het materiaal dan in de vuilcontainer. Soms weten mensen niet eens dat zij materiaal uit de oorlog in huis hebben. Het is in de jaren 1940-1940 verstopt en ligt nog steeds onaangeroerd onder de vloerplanken.

Bij verbouwingen komen wel eens oorlogsspullen te voorschijn. Meestal wordt het dan direct afgevoerd met het grof vuil.

“Doodzonde” vinden de gezamenlijke oorlogsinstellingen. Zij hebben zich verenigd in een werkgroep die zich tot taak heeft gesteld waardevolle materialen voor de container te behoeden. Oorlogs- en verzetsmusea hebben de kennis en de faciliteiten om de objecten en documenten voor toekomstige generaties te bewaren. Veel materiaal wordt door de instellingen ook ten behoeve van het onderwijs gebruikt. Alles uit de periode van mobilisatie, bezetting, en bevrijding kan welkom zijn, ook die zaken die op het eerste gezicht waardeloos lijken.

De instellingen kunnen helpen bij de beoordeling hiervan en benadrukken dat ze niet alleen op zoek zijn naar objecten, maar ook naar documenten, dagboeken, foto's en films.

Bent u in het bezit van oorlogsmateriaal en wilt u dat dit op een goede plek wordt bewaard, neem dan contact op met het oorlogs- en verzetsmuseum bij u in de buurt. Zij zorgen dat het bij de meest passende instelling terechtkomt.

Paleis Het Loo Nationaal Museum

Adres: Koninklijk Park 1, 7315 JA Apeldoorn. Ingang via parkeerplaats

Amersfoortseweg, Apeldoorn. 055-5772400, www.paleishetloo.nl

Unieke openstelling Prins Bernhard-kamer

Van 29 juni tot en met 29 augustus aanstaande wordt voor het eerst in de geschiedenis van Paleis Het Loo de Prins Bernhard-kamer opengesteld voor publiek. De herinrichting van de zitkamer van de prins toont de situatie in de naoorlogse jaren.

Paleis Het Loo in Apeldoorn is generaties lang het officiële zomerverblijf geweest van het Nederlandse staatshoofd. Vanaf hun huwelijk in 1937 namen prins Bernhard en prinses Juliana hun intrek op Paleis Soestdijk, maar verbleven daarnaast gedurende de zomermaanden geregeld op Het Loo. Een aantal vertrekken in Paleis Het Loo werd speciaal voor prins Bernhard ingericht, waaronder een zitkamer en werkkamer. In 1952 werden deze kamers door

binnenhuisarchitect Willem Vreede gemoderniseerd en aangepast aan de wensen van de tijd. De zitkamer werd onder meer voorzien van nieuwe wandbetimmering en stoffering, alsmede van 18de eeuwse geschilderde behangsels. In het vertrek kwam eigentijds meubilair te staan, zoals een zithoek en een tijdschriftenkast. Bij de restauratie van Paleis Het Loo en de openstelling als museum in 1984 zijn de kamers van prins Bernhard niet opgenomen in de bezoekersroute van opengestelde vertrekken. De inboedel werd overgebracht naar Paleis Soestdijk en het museumdepot. Inmiddels is het mogelijk om de oude situatie van de zitkamer weer tijdelijk te herstellen en kan de bezoeker deze zomer een indruk worden gegeven van de woonomgeving waarin de prins graag op Het Loo verkeerde. De Prins Bernhard-kamer bevindt zich in de Westvleugel van het paleis en is van 29 juni tot en met 29 augustus 2007 te bezichtigen voor publiek.

Stichting Menno van Coehoorn 75 jaar

In Utrecht vierde op 18 april 2007 de Stichting Menno van Coehoorn haar 75 jarige bestaan met een symposium. Ruim 200 mensen kwamen bijeen om te luisteren naar sprekers over het onderwerp verdedigingswerken in samenhang. In samenwerking met Uitgeverij Buijten & Schipperheijn bv te Amsterdam is een toeristische kaart Vestinglandschappen in Nederland vervaardigd. De deelnemers aan het symposium ontvingen de kaart. De kaart is ook in de boekhandel verkrijgbaar voor ongeveer € 10,-.

Correctie

In 'Hr.Ms. "Freyr" gedurende de meidagen 1940' in het vierde lustrumnummer van Mars et Historia, september/oktober 1986 wordt op p. 223 de oudste officier van de Freyr geciteerd: 'Op de sluis bleek zich Kapitein ter zee J.W.G. van Hengel te bevinden die, die dag de Kapitein ter Zee N.A. Rost van Tonningen, in verband met zijn verwonding, had afgelost als plaatselijk Marinecommandant'. Het is mij inmiddels duidelijk geworden (zie mijn artikel 'Schietincidenten in Amsterdam en Durgerdam, 12 en 13 mei 1940' in dit nummer) dat deze oudste officier zich een dag vergist heeft. Rost van Tonningen werd verwond op 13 mei en niet op 14 mei 1940.

J. Nuis

Oproep

Nieuws voor 'Militariade', zoals gegevens over tentoonstellingen, s.v.p. vóór 15-07-2007 schriftelijk sturen naar de redactiemedewerker: drs. P.I.M. Evers, Kamperfoeliehof 6, 3852 GE Ermelo. Bij voorbaat dank!

HET STAATSE LEGER TE BOEK EN TENTOONGESTELD

Het boek:

‘DESER LANDEN CRIJCHSVOLCK’:

het Staatse leger en de militaire revoluties 1588-1688

verschenen van de hand van NWO-onderzoeker dr. Olaf van Nimwegen (Universiteit van Amsterdam, Nederlandse Defensie Academie Breda)
Uitgeverij Bert Bakker; Amsterdam 2006;
ISBN 9035129415; prijs € 49,95

Dit boek verhaalt hoe in een eeuw een klein land zich met succes teweer stelt tegen twee formidabele tegenstanders dankzij twee militaire revoluties.

Maurits was verantwoordelijk voor de eerste: op tactisch gebied. Naar klassiek voorbeeld drilde hij de Staatse soldaten tot een geoliede vechtmachine die de Spanjaardem tot de Vrede van Münster dwongen in 1648.

Omdat de staat, ook toen al, weinig op had met het leger verdween al snel de verworven geoefendheid zodat in 1672 de snelle opmars van Lodewijk XIV slechts ternauwernood gestopt kon worden door de Oud-Hollandse Waterlinie.

Onder stadhouder Willem III kwam een organisatorische militaire revolutie tot stand: door een verbeterd betalings- en bevoorradingssysteem ontstond een staand leger dat ook in vredetijd in stand werd gehouden.

De schrijver behandelt deze twee revoluties in twee grote delen die op hun beurt onderverdeeld zijn in thematische en chronologische hoofdstukken. Hij gaat diep op de materie in, zoals te zien aan de omvang van het boek, dat voor zijn prijs erg sober is uitgevoerd als ‘pocket’. Hierdoor zijn ook de illustraties van wat mindere kwaliteit. Het groot aantal citaten zal voor de één geweldig werken maar voor mij verminderde het de leesnelheid en het -plezier omdat ik iedere keer moest overschakelen naar oud-Nederlands.

De tentoonstelling

‘MAURITS EN HET ORANJE GEHEIM’

De Tachtigjarige Oorlog voor jong en oud

Omdat mijn kleinzoon nog te jong is zal ik met een ‘geleend’ kind de tentoonstelling ‘Maurits’ in het Legermuseum moeten bezoeken om de helft van het geleerde in het bovenstaande boek te toetsen. Want dat ik vóór het lezen van het boek parate kennis tekort kwam bleek bij de opening van deze tentoonstelling toen ik een van de uitgenodigde scholieren wilde helpen. Prinses Maxima wist er heel veel van. Zij had zich vóór de opening al duidelijk voorbereid hoorde ik van andere kinderen. In Maurits en het oranje geheim zal mijn geleende kleinzoon samen met zijn gids Prins Maurits een spectaculaire tocht maken over het oorlogstoneel van vier eeuwen geleden.

Met een bezoek aan een lawaaierige herberg en een rondleiding in een geordend wapenmagazijn. En van deelname aan een gevaarlijke veldtocht tot een exclusieve ontmoeting met de prins zelf. Computerspelletjes, raadsels en opdrachten zullen hem en zijn opa bij de les houden!

Theo Postma

**IN MEMORIAM
GERARD VAN SCHOOTEN
1919-2007**

Ons lid Gerard van Schooten heeft op 14 maart zijn allerlaatste vlucht gemaakt. Ik herinner me nog hoe ik hem bij Mars voor het eerst tegenkwam toen hij onder de Dornier in Soesterberg zijn MLD-avonturen uit Indië in de Tweede Wereldoorlog zeer boeiend stond te vertellen. Hij is nog een keer meegegaan op een excursie naar Ieper maar daarna liet hij zich niet meer bij Mars zien. Oudere Mars-leden hebben hem vaker meegemaakt maar ik zag hem gelukkig nog regelmatig bij de 320-vereniging van de MLD.

Om uw geheugen nog op te frissen wie Gerard was hoeft u het themanummer 75 jaar MLD van Mars (nr 3 1992) maar open te slaan en kunt u het verhaal over de radio in het kunstbeen weer nalezen.

We zullen deze veteraan vol humor missen.

DE WITTE OLIFANT IN DE ZEESLAG OP SCHOONEVELD JUNI 1673

of de afzijdigheid van De Ruyter bij de ruzie tussen Sweers en Tromp

In juni 1673 vocht luitenant-admiraal Michiel Adriaenszoon de Ruyter (1607-1676), tijdens de Derde Engelse Oorlog (1672-1674), met zijn vloot tegen een gecombineerde Brits-Franse vloot op de Vlakte van Schooneveld. Deze slag is uitvoerig beschreven door Warnsinck.¹ Voor degene die een gedetailleerd verslag van deze over twee dagen (7 en 14 juni) gespreide zeeslag willen lezen kan naar deze uitmuntende bron verwezen worden. Ook Prud'homme van Reine in zijn moderne biografie behandelt deze zeeslag.² De slag werd een Hollandse overwinning. Waarom dan deze bijdrage kan men zich afvragen. De reden is simpel. Het is een kwestie van aren lezen achter de maaiers. Tijdens en na de slag ontstond er een controverse over het gedrag van vice-admiraal Isaac Sweers (1622-1673). Sweers werd door luitenant-admiraal Cornelis Tromp (Admiraliteit van Amsterdam, 1629-1691), die de voorhoede onder zijn bevel had, van lafhartigheid op de 14^e juni beschuldigd. De Ruyter en Tromp waren na een jaren slepende ruzie door prins Willem III (1650-1702) weer officieel tot een normalere verstandhouding gebracht. Isaac Sweers hoorde tot de kring rond de Ruyter. Mogelijk kwam dit doordat de Ruyter een gewapende vrede met Tromp verkoos te handhaven. De Ruyter's machtige beschermers Cornelis (1623-1672) en Johan (1625-1672) de Witt waren immers het jaar tevoren door het gepeupel met zwijgende goedkeuring van Oranje, te Den Haag vermoord. De Ruyter's sympathieën hadden altijd meer bij de gebroeders de Witt gele-

gen. In ieder geval liet De Ruyter de zaak uitzoeken door een krijgsraad. Ook de gedeputeerden gelastten een onderzoek naar de vermeende lafhartigheid van Isaac Sweers. Tijdens de krijgsraad op 16 juni vertoonde Tromp zijn buitengewone drift tijdens het uitbrengen van zijn klacht tegen de gedaagde. De gedeputeerden moesten ingrijpen opdat Tromp niet Sweers te lijf zou gaan. De Ruyter hield zich bij deze onverkwikkelijke twist op de achtergrond. De krijgsraad benoemde een commissie van deskundigen om de schade vast te stellen aan het schip de Witte Olifant van Isaac Sweers. De commissie bestond uit de kapitein-luitenants Willem Knijff en J. Baeck, de luitenants Abraham Wilmerdonckx, Adriaen Schorel en O. Vollenhove; schipper Ripert Crynsz; de stuurlieden Gijsbert Jansz, C. Boosaert, Dirck Arentsz, Klaes Hendricksz; de vrijwilliger Jan Cletcher; de loodsen Jan Gabrielsz., Jan Hendricksz en de bootsman Adriaen Crynen. Als schrijver fungeerde Steven Melon. Op 20 juni brachten zij verslag uit aan de krijgsraad op het ten anker op de Vlakte van Schooneveld liggende schip van Sweers. De onderzoekers waren volledig ontzet over de ravage in het schip van Sweers als gevolg van het gevecht. Van enig lafhartig optreden kon geen sprake zijn. Sweers was het gevecht aangegaan. De commissarissen uit de krijgsraad (vice-admiraal Cornelis Evertsz (1628-1679), schout-bij-nacht Jan van Nes (1631-1680) en schout-bij-nacht Jan Dick (?-1690) en de Advocaat Fiscaal (J. van Wouw) onderschreven de mening van de onderzoeks-

commissie, dat ze het schip van Sweers, den Olyfant, zeer reddeloos hadden bevonden. Elf man waren gesneuveld, 15 zwaar en 17 licht gewonden. Het complete document is hieronder als bijlage weergegeven.³ Sweers kreeg dan ook van De Ruyter te horen: *Den generaal dee mij d'eer te seggen dat myne beschuldigingen voor en teegen seer in myn voordeel lagen, en dat vermeende uyt ouwde vrocken tussen den adm. Tromp en my dese beschuldiging alleen voorgecoomen was, dat sulckx ook soo aan den Staat had geschreven, waarop weer naa boort ben gevaren.*⁴ *Waardoor dien Zeeheld, ontlast van alle blame, den roem bleef behouden, sich als een eerlijk Soldaat tegens den Viand gequeten te hebben.*⁵ Het opmerkelijke is dat het verslag, de attestatie, van de onderzoekscommissie in druk is verschenen. Hierdoor bezitten wij nu een document met een volledige omschrijving hoe een

schip uit een zware strijd is gekomen. Mij zijn geen andere dergelijke gedrukte stukken bekend. Het document is tevens geheel door Brandt in 1687 in zijn biografie van de Ruyter opgenomen.⁶ Het eskader van Amsterdam had zich tijdens de beide zeeslagen zeer geweerd. Het aantal gesneuvelden bedroeg 216 en het aantal gekwetsten 285. Alleen al op het schip van Cornelis Tromp vielen 32 doden en 107 gewonden.⁷ Willem III beval later in een brief aan Tromp en Sweers dat zij als *eerlyke luyden* elkaar de hand moesten geven en beloven dat zij tijdens de volgende tocht geen *hevigheeden* tegen elkaar moesten begaan. Tromp is nooit gecorrigeerd over zijn optreden.⁸ Isaac Sweers sneuvelde korte tijd later op de 21^e augustus tijdens de Slag bij Kijkduin.

NOTEN:

- ¹ Warnsinck, J.C.M., *Admiraal De Ruyter de zeeslag op Schooneveld juni 1673* (s-Gravenhage, 1930) 1-178.
- ² Prud'homme van Reine, R., *Rechterhand van Nederland. Biografie van Michiel Adriaenszoon de Ruyter* (Amsterdam/Antwerpen, 1996) 233-281.
- ³ Knuttel 10788.
- ⁴ Warnsinck (1930), *Dagregister van Isaak Sweers*, 109-118.
- ⁵ Anon., *d'Ontroerde Leeuw, Het Derde Deel. Vervolgende de voornaemste Geschiedenissen deses tijts, van den 1. April tot den 1. October, des Jaers 1673.* (Amsterdam, 1673) 32-46. (Knuttel 10832).
- ⁶ Brandt, G., *Het leven en Bedryf van den Heere Michiel de Ruyter.* (Amsterdam, 1687) 821-827.
- ⁷ Anon. (Amsterdam, 1673) de lijst van de doden en gekwetsten van de Amsterdamse schepen 45
- ⁸ Prud'homme van Reine, R., *Schittering en schandaal. Biografie van Maerten en Cornelis Tromp* (Amsterdam, 2001) 315-324.

BIJLAGE:

Het zeven bladzijden tellende manuscript.

A T T E S T A T I E,
Hoe sich den
V I C E - A D M I R A E L
I S A A C S W E E R S

Gequeten heeft in de Zee-flag op den 14. Juny, 1673.

Nevens de pertinente

L Y S T E N

Van de

Schoten, Dooden en Gequetsten, die hy in de voorsz.
Battallie heeft gekregen; als mede de Visitatie ende
de valisatie van sijn Schip den *Witten Oliphant*.

t'Amsterdam, by *Hieronimus Sweerts*, op den Dam, in
den Wackeren Hondt, 1673.

ATTESTATIE.

VErklaren wy ondergeschreven / alle varende in de qualiteyt als onder dese gespecificeert met 's Lands schip den Witten Oliphant / gecommandeert dooz den Heer Vice-Admirael Isaac Sweers, hoe waer ende waerachtig is / dat wy op den 14. deses naer boozgaende resolutie om met 's Lands Vloot / de twee Koninghlycke Opands Vlooten te attacqueren / ende waer 't doendelijck uytter Zee te slaen / zyn dien volgende ontrent den middagh van Schoonevelt onder zepl gegaan / en wy hebbende met ons smaldelinge de Vbantgarde van den Heer Lieutenant Admirael Tromp, zynde de Opanden ongebeer twee mylen waters aen 't van ons / 't welck sy siende lichten insgelijck hare Ancers / en stelden haren koers Noord Noord-west aen by de windt / met alle macht van zeplen / en wy zeplende met ons Schober-zepl in den vant / ofte op stoot Garens / hermits seer haerdigh in 't zeplen waren / echter en heeft ons smal-deelinge / eremt den Kapiteyn Jan de Jongh, die met alle sijn zeplen booz uyt in sijn rangh was / en neffens ons de Kapiteynen Hans Hartwijck, ende Jan Noiroot, zynde twee klepne Fre-gatjes / ende ons principale secundens / als de Kapiteynen Kornelis Backer, Pieter Klaesz. Decker, ende Adriaen Poort, en konde dooz hare onbezeptheyt niet volgen / om in hare rang te komen / ende den Heer Admirael Tromp, met alle macht van zepl ons volgende met sijn Esquadre / tot ontrent na gissingh half bys uren / byasten den Admirael van de Blauwe Vlagh sijn Groot Mars-zepl aen de wint / en kort daer aen sijn Booz-Mars-zepl op Stengh / om soo sijn Vice-Admirael onder sijn 't van te doen passeren ; waer op wy doen dzagent hielden / soodanigh dat twee van de boozste Schepen van den Opant / op onse Loef-Boegh sagen / die stracklyc weer afhielden / waer mede den Kapiteyn de Jongh in gebecht was / en wy tegens de boozs, Admirael en Vice-Admirael / ende de andere boozste Schepen in een hebighe gebecht zynde / wiert ons groot Mars-zepl ten deele van de kee geschoten / en al ons lopent Couw-werck daer aen dependende / ende de Marste kee stuc-kent / ruckten doen ons Schober-zepl by / daer mede wy in 't korte soo gehabent wierden / dat alles reddeloos en gedebaliseert was / soo dat geduurigh 2 a 3 strecken van de windt lagen Canonnerende / kregen doen 5 a 6 schooten onder water / en boozs alles so ontramponert dat 't Schip niet meer in ons gemest en hadden / gelijck sulcx byeeder blijkt by de neffensgaende Acte van de visitatie van de Heeren van den Krijgs-raet / daer toe gecommitteert / des genootsaecht waren so veel doennelijck by de windt op te steecken / om inmiddele alle so veel mogelijck te repareren / zynde doen ongebeer acht uren / en zyn doen de achter geble-

ken Schepen van ons smalbeeling by den Heer Luytenant Admirael Tromp gekomen/ en in 't Lij van ons in gebecht met den Vpande tot dat den nacht haer schepen/ wy geen andere gedachten hebbende/ ofte soude x anderendaeghs 't gebecht herbat hebben/ soo dat weer Carboesen bulden/ en de Strucken die upt de Koo-paerden geschoten waren herstelden/ wonden doen en smeten 't op zyd' en kringden/ maer tegens 't lumieren van den dagh/ quam 't Abbis- Jacht van Klaes Portugael, die niet beter en wist/ ofte onse Schepen waren in 't Lij van ons/ soo dat den Vice-Admirael Sweers, daer in obergingh met intentie om den Heer Tromp te sprecken/ en op een ander Schip te gaen/ ende 't wat meerder op klarende/ wierden wy gewaer dat het de Vpandelijcke Blooten waren/ desden een schoot waer op genoemden Vice-Admirael weer aen boort quam/ en wierde doen onse Bloon in 't Zupd-Oest van ons gewaer/ daer wy doen met de noch achter zijnde Schepen en Galhoort/ die oock van 't wonden niet en wisten na toe staecken/ verklaren boorders dat de meeste schaebe ons aengebden/ is geschiet van den Admirael en Vice-Admirael van de Blaeuwe Vlagh/ als blijkt by de schooten in ons Schip/ en de Kogels van ses- en dertigh/ en achten-veertigh ponders noch in 't Schip berustende/ soo dat wy depasfanten verstelt staen/ dat van wandebhoit berucht worden: alsoo ons weetens als het te herbatten stont/ met geen bedenkelijcke middelen het soude konnen verbeteren. Eyndigende hier mede onse verklaring/ die wy bereydt zijn ten allen tijden/ ende ter plaetsen daer 't ver-eyst met solemneele Eeden te bevestigen. Ten vyzonde der waerheyt hebben wy dit alle met onse handt-tepckeninge ofte Mercken bevestigt. Actum in 't x Landts-Schip den Oliphant geanchert op Schooneveldt desen 20. Junij 1673. Was geteekent Kapiteyn Lieutenants/ Willem Knijff, J. Baeck. Lieutenants/ Abraham Wilmerdonckx, Adriaen Schorel, O. Vollenbove. Schipper Rippert, Crynsz. Stuur-luyden/ Gijsbert Jansz. C. Boosaert, Dirck Arentsz. Klaes Hendricksz. Jan Cletcher Volontaire/ Vootsen Jan Gabrielsz. Jan Hendricksz. ende Adriaen Crynen Bootzman. Onderstont in kennisse van mijn ondergeschreven die 't selve oock affirmere/ was geteekent Steven Melon.

Naer Collatie met 't principael bevonden
't accorderen, en was geteekent

STEVEN MELON Schrijver.

Vi-

Visitatie ende Onderwinding aen 't Schip den Oliphant
door ons ondergeschreyen daer toe Gecommitteerde, gedaen desen
18 Junij 1673.

Eerstelijck.

4. Sware schooten op de boven Hut.
1. dito achter aen de Spiegel, de Lantaren yser stander stucken, en af.
1. dito in de boven Hut.
4. Schooren op 't Sonnen-deck van drie pondt ofte minder calibre.
1. Sware schoot neffens de Belaeus-mast.

Bovenste Deck.

1. Sware schoor door drie koyen in 't onder Hut aen Bagh-boort.
1. dito onder 't Sonnen-deck, en 1 dito voor 't Sonnen-deck.
1. dito dicht daer aen.
1. dito naest de Focke bras.
1. dito aen 't Kruys-hout van de Focke schoot, 't Kruys-hout af.
1. dito dicht daer aen.
1. dito voor de Focke-mast aen de voorste stucken.
1. dit achter de Focke-mast aen Straur-boort die boven over gekomen is.
1. dito door den Overloop en een Ropsaert als vooren,
4. dito op den hals als vooren.
1. dito achter de Groote mast.
3. dito door 't Sonnen-deck.

Tweede Deck.

2. Sware schooten in de Galdery aen Bagh-boort.
1. dito onder de Poort, ende door 't Ropsaert van een stuk in de Kajuyt.
1. dito voor de Kassen, en weder door aen Straur-boort.
1. dito achter de mast.
3. dito neffens de Groote mast.
1. dito voor de Groote mast.
1. dito boven de Kombuys.
3. schooten voor de Focke mast aen de voorste stucken.
4. dito soo in 't Galjoen als in de vlytigger.

Onderste Deck.

1. Sware schoot in de Konitab, kamer achter op de billé van de Spiegel.
1. dito naest de Kamer.
1. dito door een Poort daer aen, de geck van de pomp stucken.
3. Schooten neffens 't groote Ipil.
1. dito achter de groote mast by de groote knecht.
3. dito neffens de Kombuys.
1. dito door 't Kalf van een Ropsaert voor de Kombuys.
4. dito neffens 't Kabelgat.
2. dito in de Beerigh.

4. dito

4. dito op de Dravingh van de Boegh, en een nevens 't water.
1. dito onder de Winteringh nevens 't water.
1. dito onder 't Barck-hout nevens 't water.

Rompant.

1. Schoor door de Belaeus mast.
2. dito in de Bagijns rac.
3. Sware schooten in de Groote mast, daer van een van 48 pondt door en door, de hangens, track, en groote rac-ketting aen stucken.
1. Schoot in de Groote rac.
3. dito in de groot stengh.
1. dito in de groote mast rac.
4. dito in de Focke mast, in detop drie, en omlaegh een 6 ponder door en door de rac-kettingh, en borgh aenstucken.
1. dito in de Voor-stengh.
2. dito in de Voor-marfte rac.
1. dito in de Boeghipriet voor de woelingh.
1. dito in de Blinde-rac.
1. dito in de Blinde-mars.

Beyde de stengen boven op 't Dek leggende, d'eenen onbequaem gefchooten, d'andere een iware schoor, doch kan bequiem gemaect worden.

Tou-kerck.

3. Schooten in 't Groot-Flagh midden door af.
3. Groote stenge wiintreeps aen stucken.
1. Groote marfte dracy-reep.
1. Groote marfte schoor.
1. Groote dracy-reep.
5. Hooft-touwen in 't Groote want.
1. Gijn.
1. Schooten door de groote Pardons.
1. Focke reep.
3. Spannen wand boven aen de top van de Focke mast stucken.
4. Top reeps, twee Gijns, en twee Tackels.
2. Hooft touwen van de blinde stengh.
3. Hooft touwen in 't belaeus wand.
3. Enige puttings, ende 't meesten deel van 't lopende wand aen stucken.

Zeylen.

't Groot mars zeyl onbruycckbaer, en voorts alle de zeylen naer advenant seer reddeloos en aen stucken gelchooten.

Wy ondergeschreyen Gecommitteerden uyt den Ed. Krijgs-raedt neffens den Adv. Fiskef, hebben naer gedane Visitatie van 's Lands-Schip den *Oliphant*, gevooert by den Vice-Admirael *Jhaas Smeyt*, naeuwre tegad genomen hebbende, op alles daer toe diensdervolgende de bovenstaende Lijste bevonden. Achtm in 't Schip voornoemt, ten Ancker op Schoorevelt, desen 18 Junij 1673, ende was geteckent. CORNELIS EVERTSZ.

JAN VAN NES, JAN DICKE ende J. V. WOUW.

Naer Collatie met 't principael bevonden 't accordeeten, was geteckent,
SILVEN MELON, Schrijver.

L Y S T E

Van de

Dooden en Gequetsten,

Op 's Landts Schip den

OLIPHANT,

Gevoert by den Vice-Admirael

ISAAC SWEERS,

In de Batailje den 14. Juny 1673.

Dooden.

- Fol.
112. An Baron van Marfeille.
124. Marren Hendricksz. van Amsterdā.
121. Govert Barentsz van Westrijlen.
129. Albert Albertsz van Amsterdā.
184. Symon Jacobisz Kool van Sardinā.
230. Jan Pieterisz van Aacken.
246. David de Rijck van Amsterdā.
358. Jacob Jacobisz van Ebordijn.
361. Jacob Joritz van Ebordijn.
394. Jan Maloifau van Tours.
406. Pierre Pinson van Yperen.

Swate

Swate Gequetsten opgesonden naar Rotterdam den 16. Juny 1673.

Fol.

22. **C** Onstabels Maat, Jeurian Pieterisz van Bergen, aen sijn hoofd swaar gequetst.
39. Basnouwer, Andries Jaiperisz van Rinckopen, in beyde de beenen gequetst, met verlies van een been ytt de scheen-pijp.
81. Eratimus Janisz van Rijpen, in de Kuyt gequetst.
87. Cornelis Klacisz van Marcke, binnen in de Kuyt gequetst.
100. Jan Janisz Ruyter, aen sijn eenē beēgequetst.
115. Dirck Pieterisz van Alckmaer, beyde Arment af ende in de Knie gequetst.
119. Jan Huygen van Meyert, onder de Knie heel wech geschooten.
223. Matthijs Andrielsz van Flensburgh, sijn lincker Arm af.
243. Willem Cornelisz Mostert, in de Kuyt gequetst.
293. Cornelis Arentsz van Breuckelen, in sijn Heup en Arm gequetst.
307. Theunis Janisz Oorn van Ostaan, in sijn Arm ende liesen gequetst.
359. Commandeur van de Soldates Hendrik van der Meyden, aen beyde de beenen, met verlies van een Knie-schijf.
367. Symon Franzisz van Amsterdā, onder de Knie wech geschooten.
393. Lieve Hernu van Leyden, aen pijp in sijn lincker Arm stuckent, en in de rechter handt swaar gequetst.
442. Harmen Hoega van Galwey, beyde Armen af.

Noch aen boort gehouden seventien gequetsten, die van de Barbier worden geureert, ende weynigh olie geen dienst voor eerst konnen doen, behalven noch eenige andere gequetsten van weynigh importantie.

Naar Collatie met het Principael, bevonden te accordeeren den 18. Juny 1673.

Was geteekent,

Steven Melon, Schrijver.

VIERHONDERD JAAR MICHEL DE RUYTER

Zoals de bijgevoegde Leeswijzer Michiel de Ruyter aangeeft, zijn er dit jaar verschillende publicaties verschenen die gerelateerd zijn aan De Ruyter. Hieronder volgt een selectie.

Voor u gelezen door Theo Postma

EEN VRIENDELIJKE GROETENISSE

Brieven van het thuisfront aan de vloot van De Ruyter (1664-1665)

Door Adri P. van Vliet; uitgeverij van Wijnen, Franeker.

Nieuwe uitgave van het NIMH, Den Haag.

30x22 cm, gebonden, 390 blzn, rijk geïllustreerd in kleur;

ISBN 9789051942910; prijs € 49,50

In dit 'De Ruyter-jaar' brengt ook het Instituut voor Militaire Historie een 'De Ruyter-boek' uit. Een boek dat er wezen mag qua uiterlijk maar ook qua inhoud.

De auteur heeft in 2005 in de National Archives te Londen een onderzoek gedaan naar een gedeelte van de duizenden brieven in de Prize Papers. Deze 'Prize Papers' bestaan uit, door de Engelsen buitgemaakte, brieven aan Nederlandse zeevarenden. Van Vliet onderzoekt in deze publicatie een honderdtal brieven aan het eskader van De Ruyter in 1664 en 1665.

In het eerste deel beschrijft hij de historische context. De Ruyter vaart uit naar de Middellandse Zee. Hij krijgt een geheime opdracht om de West Afrikaanse bezittingen van de West Indische Compagnie op de Engelsen terug te veroveren en op de terugweg via het Caribisch gebied en Noord Amerika de Engelsen zo veel mogelijk schade toe te brengen.

Vervolgens beschrijft Van Vliet nog in het eerste deel de communicatiemogelijkheden tussen thuisfront en vloot. Wie schreven ze, waarover schreven ze.

In het tweede deel staan de brieven gerangschikt naar schip, te beginnen met een korte biografie van de kapitein. Op de ene bladzijde staat een foto van de originele brief, op de tegenoverliggende de transcriptie, ruim voorzien van voetnoten.

Het boek wordt afgesloten met de gebruikelijke samenvatting (ook in het Engels), overzichten van de schrijvers en natuurlijk noten-, bronnen-, literatuurs-, begrippen- en afkortingenlijsten.

Ik vond het een zeer leesbaar wetenschappelijk werk dat mede door de prachtige uitvoering zijn prijs wel waard is. Deze brieven, die ook in het NRC zijn gepubliceerd, vormen een bron voor diverse onderzoeksterreinen.

Op militair historisch gebied: hoe lang bleef de plotselinge opdracht, naar west Afrika te varen geheim?

Op cultuur maatschappelijk gebied: hoe was het met de 'thuiszorg' gesteld? (antw: Welke Thuiszorg?)

Op taalkundig gebied: hoeveel mensen konden schrijven? (niet alleen vrouwen van officieren maar ook die van het scheepsvolk).

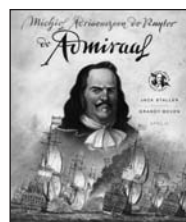
Voor u gelezen door Andries Westendorp

MICHEL ADRIAENZON DE RUYTER

De Admiraal

door Jack Staller en Graddy Boven. Uitg Aprilis, Zaltbommel, 2007.

128 p., ill., ISBN 978 90 5994 127 4, prijs € 29,-

Jack Staller, wiens vaardige tekenhand we reeds hebben leren kennen in *Onderzeeboten!* heeft dit boek, een officiële uitgave van de Stichting 400 jaar Michiel de Ruyter, helemaal getekend.

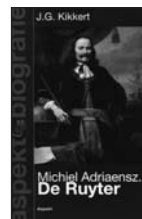
In de vele zwart/wit en gekleurde illustraties komt de admiraal en vlootvoogd op bijzondere wijze tot leven. Deze tekeningen ondersteunen de indrukwekkende tekst van Graddy Boven die telkens een pagina aan De Ruyter wijdt over de periode vanaf zijn ernstige verwonding - 1676 nabij Syracuse - tot aan zijn overlijden. De tussenliggende delen laten alle aspecten zien van zijn leven op zee, zijn reizen en zijn zeeslagen, waarmee hij de jonge Republiek uitzonderlijk grote diensten bewees. Het boek eindigt met een chronologie vanaf zijn geboorte tot aan de onthulling van zijn standbeeld in 1840.

Voor u gelezen door Andries Westendorp

MICHEL ADRIAENSZ. DE RUYTER

door J.G. Kikkert; uitg. Aspekt, Soesterberg, 2007.

128 pgns. ISBN 978 90 5911 529 3. Prijs € 16,95

Naast andere grootheden als Arafat en Lodewijk Napoleon is dit boek in de populaire reeks Aspekt Biografie verschenen.

In een twaalfstal korte hoofdstukken wordt het leven van De Ruyter gevolgd.

Het is een vlot leesbaar boek, eenvoudig van opzet, waarin geen nieuwe inzichten omtrent het leven van De Ruyter aangedragen worden.

Voor u gelezen door Andries Westendorp

ZEEHELDEN IN HELLEVOETSLUIS

Piet Hein, Maerten Tromp en Michiel de Ruyter in de zeventiende-eeuwse admiraliteitshaven

door Rob Benschop (uitg Aprilis, Zaltbommel, 2007,

108 p., ill., ISBN 978 90 5994 178 6, prijs € 19,95)

Veel is reeds in boekvorm vastgelegd over de maritieme geschiedenis van de Republiek der Zeven Provinciën in de 17^e eeuw. In dit boek belicht de auteur een drietal zeehelden en hun relatie met Hellevoetsluis.

Deze locatie was de vlootbasis van waaruit een aantal belangrijke zeeslagen geleverd werden, zeeslagen waarin onze vloot gecommandeerd werd door De Ruyter of Tromp en waarvan de uitslagen essentieel waren voor het voortbestaan van de Republiek.

Ook Piet Hein had Hellevoetsluis als uitvalsbasis.

In korte hoofdstukken leidt de auteur ons door de 17^e eeuwse maritieme geschiedenis en legt waar mogelijk een link met Hellevoetsluis. Dankzij de inbreng van de Stichting Oudheid-

kamer Hellevoetsluis wordt de planologische ontwikkeling van deze maritieme vestingstad op heldere wijze toegelicht.

Voor u gelezen door *Andries Westendorp*

HONDERD JAAR DE RUITERMEDAILLE - 1907 TOT 2007

door *ir. Drs. F.P. de Boer*; uitg Aprilis, Zaltbommel, 2007;
252p., ill., ISBN 978 90 5994 176 2, prijs € 34,90

In het kader van de grote, nationale De Ruyter herdenking in 1907 werd een onderscheiding ingesteld voor schippers, stuurlieden en bemanningsleden van koopvaardij schepen die zich door verdienstelijke daden hebben onderscheiden. Enkele jaren later werd de doelgroep uitgebreid met de bemanningsleden van de visserij. Tevens konden ook personen die zich verdienstelijk hebben gemaakt voor de Nederlandse scheepvaart worden voorgedragen.

Tot deze laatste categorie behoren 22 (ex-)marineofficieren (Koninklijke Marine en Gouvernements Marine) die hun sporen hebben verdiend op het terrein van kustverlichting, bebakening, hydrografie en het loodswezen. Het boek is ingedeeld in vijf tijdvakken waarin alle decorandi (met foto) de revue passeren. Interessant is dat ook enkele voordrachten worden behandeld die niet zijn toegekend (met redenen omkleedt!).

Het is een bijzonder fraai boek dat op geheel eigen wijze 100 jaar Nederlandse maritieme geschiedenis behandelt.

J.C.H. Jansen

OUDE KANONS ¹⁾

Het is moeilijk om een directe uitspraak over het geschut of beter gezegd over de kanonslopen te doen, zeker als dit in algemene zin is. De oorzaak hiervan is, dat er tot nu toe nooit een gedegen onderzoek is gedaan naar de herkomst van de vuurmonden uit het einde van de 17^e tot halverwege de 19^e eeuw.

Duizenden van 'westerse kanonlopen' van allerlei soorten, typen en modellen uit verschillende tijdperken zijn als getuigen, van onze westerse beschaving over een groot deel van de wereld boven en onder water te vinden. Uitgevoerd in brons en ijzer vormen zij de vroegste voorbeelden, waarbij de mens

gebruik maakt van een wapen met de specifieke toepassing van geleide chemische reactie.

De ontwikkeling van het geschut was verantwoordelijk voor de groei van de oorlogsvloten, de vorm van de schepen en de expansieoorlogen van de westerse mogendheden in de 17^e eeuw. De fabricage van geschut was de eerste en enige vorm van zware industrie in West - Europa in het begin van de 17^e eeuw. Het speelde een belangrijke rol in de handel en de totstandkoming van de industriële revolutie. Later vormde het geschut met zijn toch enigszins gebrekkig functioneren een

uitdaging voor de wetenschap en techniek. Geen andere technologische factor heeft zoveel invloed gehad op de staatshuishouding van de Europese Staten, waarbij het eigen bestuur met zijn organisatie en slagschip-politiek het hoogtepunt waren van de grote maritieme mogelijkheden in het begin van de 20^e eeuw.

Het is niet overdreven dat kanons een bron vormen voor onze kennis van een deel van de west Europese geschiedenis.

De 'Wijzen' kwamen uit het oosten, het buskruit ook. De Chinezen bestreden met een licht ontvlambaar, hevig brandend onblusbaar poeder, de Mongolen en de Arabieren beleefden met de 'Sneeuw van China' veel genoeg tijdens het beleg van Tarifa.

Barthold Schwarz (1295) ontdekte dat deze poeder in een gesloten buis of 'busse' een projectiel kon uitschieten, het 'bussekruit' en het kanon waren geboren. In Freiburg vervaardigde men in 1300 de eerste bussen of kanonnen.

Wij kregen ook onze kans in 1351 toen de Kabeljauwen, die over bussen beschikten het beleg sloegen voor het Hoekse kasteel Rozenburg, zo werd dan het eerste kanonschot door Nederlanders op Nederlanders gelost.

Het kanon bleef een gebrekkig schiettuig, het vlakbaangeschut verbeterde in die zin, dat in het midden van de 14^e eeuw men een technisch goed verzorgd stuk geschut had, waarbij het kruit van een gebrekkige kwaliteit bleef.

Na 1400 begon men met het geschut te gieten uit koper en brons, hoogwaardige stukken maar kostbaar. Men bediende zich hierbij van het zogenaamde 'klokkenspecie'. Geen won-

der dat sommige klokkengieters drukker waren met geschut gieten, dan met het gieten van luidklokken.

In 1450 waagde men zich voor het eerst aan gegoten ijzeren geschut.

In de beginfase was dit ijzeren geschut door de nog niet goede techniek van smelten, gevaarlijker voor de kanonniers dan voor de vijand.

In de 17^e eeuw, de eeuw van 'groot gebeuren', is er een onbegrijpelijke stilstand ontstaan in de ontwikkeling van het vuurwapen. Wel verzwaarde men het geschut en verbeterde het buskruit en beschikte men over een wijd arsenaal van verschillende kogels en granaten. Het metalen bronzen geschut bleef voorlopig superieur aan het ijzeren geschut.

Door de energie van enkele Nederlanders werd er in Zweden een uitstekende ijzerindustrie ontwikkeld. Bekend waren de ijzersmelterijen van de 'Gebroeders Trip', die van 'Lodewijk de Geer' te Finspong in Oost Gothland en de Zweedse gieterij

gelegen ten westen van Stockholm van 'Wahrendorft - Aker'.

Vuurmonden werden niet alleen in het buitenland vervaardigd, maar ook in de Nederlanden. 's Rijks Gieterij te 's Gravenhage vervaardigde onder Johan Maritz in 1784 het lichte geschut, ook Enkhuizen had zijn geschutsgieterij. In Amsterdam waren de fabrieken van Coenraad Wegenwaard, in Nieuwpoort die van Pieter Hemony bekend. Deze laatste twee goten ook zwaarder geschut. Voor het zwaarste geschut was de 'Republiek' aangewezen op het buitenland.

Na de Napoleontische oorlogen, werden veel vuurmonden vanuit Engeland betrokken (v.a.

1830), de leverancier was hier voornamelijk de firma J.E.Walker te Gosport en Samuel Walker & Co gevestigd te Grenoside bij Sheffield, later in Rotherham Yorkshire, in Engeland. Een en ander valt af te leiden uit de merktekens op de tappen van de kanons.

Langzaam begint de geschiedenis te verwijzen naar de kanons, waar onze huidige generatie mee wordt geconfronteerd. De ons bekende kanons, die in Zeeland en op de Zuidhollandse Eilanden langs kanalen en havens dienst doen of deden als meerpalen, zijn de kroongetuigen van de 'industriële revolutie'.

Waarom zijn Vlissingen en Hellevoetsluis zo rijkelijk begiftigd met dit oude geschut? Rond 1971 droeg de Rijkswaterstaat aan de Dienst der Domeinen een groot aantal gietijzeren kanons over, die jarenlang als meerpalen dienden langs verschillende kanalen, waaronder het Kanaal door Walcheren - en Voorne ²⁾.

Voor het Kanaal door Voorne waren dit alleen al:
13 kanonnen van 2800 kg,
66 kanonnen van 4000 kg,
16 kanonnen van 5500 kg.

Wat zijn en waren dit voor kanons? Het is gebleken dat deze kanons een wonderbaarlijke verzameling van industriële techniek vormen. In hoofdzaak vertegenwoordigen zij de periode van het einde van de 18^e eeuw tot en met het derde kwart van de 19^e eeuw. Tot nu toe is het onmogelijk om al deze kanons te determineren, gezien het grootste deel van hen nog is ingegraven bij havens en kanalen.

Sommige exemplaren zijn blijkens hun opschrift gegoten te Luik in 1811. Zij zullen hebben behoord tot de circa 7000 gietijzeren vuurmonden die tijdens het Consulaat en het eerste Franse Keizerrijk ³⁾ te Luik zijn gegoten

voor de zeemacht en de kustverdediging van het Franse Keizerrijk.

Een deel van deze kanons is in de periode 1813-1815 overgegaan in de handen van het Verenigd Koninkrijk Der Nederlanden. Zij waren afkomstig van de

Franse oorlogsschepen, die in 1814 uit de krijgsbuit der geallieerden werd toegewezen, of van de kustversterkingen bij Den Helder, Brielle, Hellevoetsluis, Willemstad, Vlissingen en de werken bewesten en oosten van de Schelde. Een aantal van deze kanons zouden ook afkomstig kunnen zijn van de Bataafsche en de Koninklijke Hollandse Zeemacht (1806-1810), van voor de inlijving door het Franse Keizerrijk.

Het aantal van deze kanons moet groot zijn geweest, alleen al langs het Kanaal door Voorne lag dit aantal ruim boven de 100. Een onderzoek langs het Kanaal door Walcheren lijkt zinvol.

In de periode 1875-1900 verdween al het voorlaad geschut, zelfs het getrokken geschut, wat een draaiende beweging aan de puntkogel in de lengterichting van de granaat gaf. In het laatste deel van deze periode, deed het snelvuurgeschut zijn intrede. Eind 19^e eeuw had het Nederlandse zwaarste achterlaad geschut een kaliber van 28 cm.

Wat is een kanon? Een kanon is een schietbuis of een loop die een projectiel dwingt een bepaalde loop te volgen. Het hart van de loop noemt men 'de ziel'.

Kanon

Het kanon bestaat uit een aantal onderdelen die ieder hun eigen naam dragen. Een kanon zonder groeven noemt men een glad of gewoon kanon, dit in tegenstelling tot een kanon met een gegroefde loop, waarin het

projectiel een draaiende beweging krijgt. Aan de voorzijde van het kanon bevindt zich de kop met de mond of monding, waar de lading buskruit en het projectiel wordt ingevoerd en na het ontbranden van het buskruit het projectiel wordt uitgeschoten. Men noemt dit een voorlader.

Aan de achterzijde bevindt zich het bodemstuk of kulas met de casse-cabel of druif, zij maken deel uit van het systeem om de recuul ⁴⁾ van het kanon met het rolpaard of affuit op te vangen. Bij lichter geschut doen zij ook dienst als stuurgreep.

Het middenstuk van het kanon is voorzien van twee tappen of spillen, waarvan de middenlijn door de lengte van de tap in het verlengde ligt. De middenlijn ligt onder de hart- of ziellijn van de kanonloop. De tappen zijn zodanig aan de loop gegoten, dat zij doorgaans enkele centimeters voor het zwaartepunt van het kanon liggen. Het bodemstuk is altijd iets zwaarder. Dit is gedaan om het eleveren (op en neer gaande beweging) te vergemakkelijken.

De tappen of spillen rusten in de tappannen, die uithollingen die in de wangen van het rol-

paard ⁵⁾ zijn aangebracht. Zij houden het kanon op zijn plaats.

De tap of spil werd omstreeks 1450 in de Zuidelijke - Nederlanden uitgevonden. Zij heeft zich tot op de huidige dag gehandhaafd. De kanonloop bestaat uit drie delen. Het voorstuk tot de tappen is het mondstuk. Vanaf de tappen halverwege de achterplaat of kulas, de tweede bewapening. Het achterste deel, de eerste bewapening, hier bevindt zich ook het zundgat ⁶⁾ waardoor de lading in het kanon wordt ontstoken.

Bij het Koninklijk besluit van 1817 werd bepaald, dat oude benamingen voor het geschut mochten worden gehandhaafd, zij het aangepast aan de nieuwe Franse afmetingen ⁷⁾.

Voor bepaling van de maten en gewichten geldt nog steeds de wet van 7 april 1869 (gewijzigd 25 juli 1919).

Hier volgt een blad uit: 'Bijdragen van de sectie Militaire Geschiedenis van de Land en Zeemacht', uitgegeven in 1900, dit om een inzicht te krijgen in wat er in de periode 1813-1840 aan geschut voorhanden was, met uitgevoerde modificaties.

*Souvereine Staat der Verenigde Nederlanden
Nederlands Gouvernements
Geschut 1813-1840*

19 februari 1814 Het eerste bronzen geschut wordt in Den Haag gegoten.

Nieuw model bronzen vuurmonden worden daar vervaardigd of andere gewijzigd:

M 1814 kanon 6 pond lang, was model 1773 gewijzigd.

M 1817 houwitser 16 pond no: 2 was model 1773 no: 1. (*steen)*

M 1817 mortier 50 pond (steen) was model 1794 gewijzigd.

Franse kanonnen van 48 pond, worden in 1833 en 1834 opgeboord tot een kaliber van 80 pond.

30 juni 1816 oprichting van 's Rijks IJzergieterij te Luik.

Franse kanonnen van 48 pond, worden opgeboord tot kaliber van 80 pond lang en de Franse kanonnen van 36 pond tot kaliber 60 pond lang.

Model 1834 ijzeren kanon van 80 pond kort, vervaardigd in Engeland en later gewijzigd in model 1839.

Model 1839 ijzeren kanon van 60 pond kort, vervaardigd in Engeland.

M 1834 en M 1839 worden gegoten in Engeland bij de firma Samuel Walker & Co te Grenoside bij Sheffield. Later in Rotherham in Yorkshire door dezelfde firma.

*Geschut Der Marine hier te Lande
en in de Koloniën*

Granaatkanonnen van 60 pond, vervaardigd te Luik voor 1830

Ijzeren lange kanonnen van 36 pond vervaardigd te Luik 1811

30 pond no: 1 sinds 1821 vervaardigd te Luik

30 pond no: 2 vervaardigd in Engeland 1831

30 pond no: 3 lange kanonnen van 18 pond opgeboord of nieuw gemaakt 1827

Voorts de kanonnen van 18, 12 en 8 pond, vervaardigd te Luik 1811 naar de Franse modellen van 1786.

Ijzeren middelbare kanonnen van 30 pond, ingevoerd in 1838 vervaardigd te Luik of in Engeland.

Ijzeren caronnades van 60 en 36 pond, vervaardigd te Luik 1811 en van 30 en 12 pond vervaardigd te Luik voor 1830.

Mortieren van 29 duim vervaardigd in Engeland of te Luik ingevoerd in 1824.

Bronzen kanonnen van 30, 12 en 8 pond.

Gegevens onttrokken aan:

Bijdragen van de sectie Militaire Geschiedenis,

J. Hoyne van Papendrecht, W.C. Staring, J.P. de Veer en F.J.G. Ten Raai

Het rolpaard of affuit.

Om het geschut mobiel te maken, werden er onderstellen of wagens gemaakt op twee of vier wielen. De onderstellen met twee wielen, affuiten dienden doorgaans het veldleger, dat gebruik maakte van lichter en mobieler artillerie dan de zeemacht en de kust- of vestingartillerie, die een meer statisch karakter hadden.

De gegoten kanons met de gladde loop van marine, kust- en vestingartillerie werden mede door het gewicht van de kanonloop op wagens met vier wielen geplaatst. Bij de kustverdediging werden deze wagens soms op sleden geplaatst, waarbij de wielen vervielen om de mogelijkheid tot baksen ⁸⁾ te vergroten. Deze sleden of ramen maakte het mogelijk om het stuk 90° horizontaal te draaien rond het vaste draaipunt dat voor de slede was geplaatst. De slede ving tevens een groot deel van de terugslag van het kanon op.

De benaming voor deze karren of onderstellen was verschillend, dit om dat zij mondeling werden overgebracht. De meeste kanonnières en konstabels konden niet of nauwelijks lezen

of schrijven, zo sprak de een van ropaarden, de ander van roppaarden of rapaarden, rampaarden en raderpaarden. Nu refereert men rolpaarden.

De maten en de modellen van de rolpaarden waren niet altijd gelijk, zij verschilden in vorm per werkplaats die voor de werven in hun gebied werkten. Daarbij vereiste ieder scheepstype een andere afmeting qua hoogte en afmeting, in wezen was geen schip gelijk aan het ander, de scheepsvorm en de ruimte tussen de dekken speelden een rol bij de maatvoering.

Wel trachtte men daar eenheid in te brengen, door een aantal maten vast te stellen. Zo werden de dikten van de wangen, de zijstukken van het rolpaard vastgesteld op de diameter van de kogel. De loop moest hoog op deze wangen liggen voor het eleveren ⁹⁾.

Dit betekende dat de tappen van het kanon zo ver mogelijk naar voren waren gebracht, boven de voorste as van het rolpaard, dit maakte het mogelijk om het kanon een ruimere elevatie of zelfs een negatieve elevatie te geven, wat belangrijk was voor het scheeps- en

vestinggeschut, waarbij het kanon werd gedompt.

De bodem voor deze rolpaarden kwam dikwijls te vervallen, of zij kon beperkt blijven vanwege de zware assen waarop de wangen van het rolpaard rustten.

In de 17^e eeuw achtte men het beste hout voor een rolpaard het iepenhout, soms eikenhout voor de wangen maar altijd iepen voor assen en wielen.

De beide voorwielen van een scheepsrolpaard hadden een grotere doorsnede dan de achterwielen. Dit hield verband met de 'deksbocht'¹⁰⁾ en het verlangen om het stuk horizontaal op te stellen. Voor vesting- en kustgeschut was dit van minder belang de rolpaarden hadden vier gelijke wielen, als zij al wielen hadden.

Voorts hadden de rolpaarden van scheepskanons een voorziening van touwwerk, dat door ogen en takelblokken dienst deed om het stuk te sjoorren en tijdens het gevecht de kanons achteruit te trekken voor het laden en vooruit te brengen om de loop van het kanon buiten boord te brengen. Mede deed het dienst om het kanon te richten door middel van verschuiving, maar dit slechts in beperkte mate.

Enkele belangrijke touwwerken aan een kanon zijn:

- o Broeking, de dikke tros die het recuul of terugslag opving na het schot.
- o Bakstalties of zijalties voor het richten in het horizontale vlak, het zogenaamde baksen en het naar buiten brengen van de kanonloop.
- o Inhaaltalties voor het binnenhalen van het kanon, zij diende tevens om het stuk vast te zetten.

Het richten van de stukken gebeurden met houten handspaken, die als hefboom dienst deden door ze onder de achterkant van het rolpaard of ze onder de achteras te plaatsten.

Voor het instellen van de hoogte gebruikte men een ijzeren koevoet, die op de uitsparingen in de wangen, de stelpallen werd gelegd en onder het broekstuk of kulas werd geplaatst, hierdoor kon laatst genoemde worden opgetild en op de hou-

ten stelig worden geplaatst.

Kogels en kruit.

In het algemeen gebruikte men voor de gegoten stukken als projectiel de massieve ijzeren kogel, een bolvormig lichaam dat een iets kleine diameter had dan de ziel of de diameter van de loop van het kanon, dit om het invoeren van het projectiel makkelijk te maken en het een bepaalde speling te geven, deze speling werd bij langdurig vuren geringer door de afzetting van kruitslijm in de loop van het kanon, ook kon bij het niet ontbranden van het kruit het projectiel eenvoudig worden verwijderd.

Naast de massieve ronde ijzeren kogel gebruikte men zogenaamde schuiftangen, twee halve kogels die via een tussenstang in elkaar schoven; bout of schietbouten, die bestonden uit twee halve kogels die met een stang aan elkaar vast zaten, deze laatste dienden voor het vernietigen van het want en de hoofdtouwen van een schip. Hiervoor werden ook de kettingkogels gebruikt, dit waren twee volle kogels aan elkaar verbonden door een ketting.

Verder maakte men gebruik van kartetsen, druiven en druiventrossen. Dit waren dozen

van dun ijzer, die met musket - pistoolkogels of met oud ijzer waren gevuld. Kogels werden zo verhit, dat zij roodgloeiend zagen. Vanwege brand - gevaar werden zij zelden aan boord gebruikt, zij behoorden tot het privilege van de kustbatterijen. In de vaste opstellingen van deze batterijen bevond zich dikwijls, een zogenaamde 'kogelgloeioven', waar de kogels rood gloeiend werden verhit.

In de 18e eeuw ging de kwaliteit en de juiste toepassing van kruitsorten aanmerkelijk vooruit. Konstabels leerden hoe zorgvuldig zij het onderhoud op kruut moesten uitvoeren, zoals het periodiek keren van de kardoeszakken, het afwegen van deze zakken die van perkament of saai (wollen stof) waren gemaakt en het droog opbergen in houten of kartonnen kardoesdozen.

Voor het zware geschut gebruikte men het grof korrelige kruut, samengesteld uit salpeter, zwavel en houtskool. Voor de lichte stukken, musketten en pistolen het fijne kruut, dat in tegenstelling tot het grof kruut geen vier, maar zes delen salpeter bevatte.

Rond 1830 was de schiettechniek zodanig verbeterd dat men reeds op 1400 meter het gevecht kon openen met de zogenaamde 'volkogel'. Voor vestingen en kustbatterijen reeds een geduchte afstand.

In 1840 streefde men vooral naar het vergroten van de gevechtsafstand. Schepen en kustbatterijen maakten gebruik van een 'waterende' kogel¹¹⁾, die onder een kleine hoek het wateroppervlak raakt en daarbij haar weg bijna horizontaal, met toegenomen roterende snelheid voortzet. Het spelen met het platte steentje, dat drie tot vier maal ketst op het water is hiervan het goede voorbeeld. Met deze manier van schieten kon men elkaar

reeds op 1700 meter hinderen.

Het buskruit hier te lande, in het midden van de 17e eeuw gebruikt, vond dikwijls zijn oorsprong in het verre oosten en wel aan de oostelijke kust, de 'Coromandel' in India. Hier kon goedkoop het salpeter, één van de drie ingrediënten van het buskruit, worden ingekocht.

Houtskool, het tweede ingrediënt, kon bij de lokale handelaren worden gekocht. Zwavel, het derde ingrediënt, was in Europa goedkoop te verkrijgen en werd vaak, zelfs als scheepsballast, naar India geëxporteerd.

Een deel van deze zwavel werd verkocht of geruild aan of met de Aziatische heersers, tegen katoen of salpeter.

Aan de Coromandelkust, lag de plaats Pulicat waar een grote productie van buskruit op gang kwam. De fabriek aldaar produceerde in de 40 jaar van haar bestaan miljoenen kilo's buskruit. Dit kruut werd gemaakt door de drie grondstoffen fijn te stampen, te malen dit met behulp van molens, aangedreven door waterkracht, dier of mens. Daarna werden de poedervormige ingrediënten onder toevoeging van ruwe alcohol en urine in de juiste verhouding tot een homogene pap gemengd en tot koeken geperst. Deze 'koek' werd door een zeef geperst, waardoor zich korreltjes vormden, hoe fijner de zeef hoe fijner het buskruit. Na 1660 besloot de V.O.C. de buskruitfabriek op te heffen en deze in gedecentraliseerde vorm op Java in Indonesië voort te zetten, dit in verband met de kwetsbaarheid van het bedrijf, vooral gezien vanuit economische en strategische oogpunten. De levering van het buskruit vanuit Java, Oost - Indië naar de Republiek zette zich nog jaren voort.

BIBLIOGRAFIE

Handboek der Officieren 1872, Den Haag / Amsterdam, van Cleef 1872.

Antieke Vuurwapens, door ir. R.T.N. Kempers, ISBN 90.228.39.540.

Nederlands Geschut sinds 1677, serie Militair Memoriaal 4, J. Aberda en Kroesen, uitgegeven bij Holkema & Warendorf Bussum.

Weapons, Diagram Visual Information ltd. 1980 Londen, Nederlandse uitgave Helmond BV. Helmond, als

Encyclopedie van Wapens.

De Nederlandsche Scheepsbouwconstructie, Cornelis van IJk 1697.

Entwicklung Seekriegswaffen 1898, Das Aufkommen der Pulverwaffen 1925.

Het Scheepsmodel, tuigage, uitrustingen en scheepswapens door Orazio Curti.

Geschut voor de Batavia, Bert Westra, Batavia Cahier no. 2 ISBN 90.73857.02.3.

Periodiek: Mars et Historia 11^e jaargang no. 3, november 1976.

Schiespulver & Feuerwaffen, Otto Spamer, Leipzig 1866.

Napoleons Artillerie, Armee und Waffenband 1980, Robert Wilkinson, ISBN 3.8033.0298.6.

Buskruitfabriek in Pulicat, door Wilfred Simons, R.D. 09-02-02.

NOTEN

- 1) Kanonnen is de algemene uitdrukking voor geschut, marinegeschut wordt aangeduid met 'kanons'. Vlissingen en Hellevoetsluis bezitten in meerder mate marinemateriaal.
- 2) Een inventarisatie van kanons lijkt voor Walcheren gewent.
- 3) Het Consulaat en Keizerrijk, 1799-1813.
- 4) De terugslag of terugloop van een kanon.
- 5) Rolpaard is het begrip voor onderstellen van vesting en kustgeschut, doorgaans geplaatst op vier wielen. Zij kunnen zijn uitgevoerd in hout of ijzer.
- 6) Zundgat: het gat boven op het kanon aan de achterzijde waar de ontsteking naar de hoofdvlading wordt ingevoerd.
- 7) Het Franse metrieke of tiendelig stelsel van maten en gewichten.
- 8) Een stuk bewegen in het horizontale vlak.
- 9) Een stuk bewegen in het verticale vlak.
- 10) De ronding van het dek van stuur naar bakboord.
- 11) In de wereld van de artillerie wordt dit een 'ricochet' genoemd.

TOELICHTING EN BEGRIPPEN;

Voorgeschiedenis.

Omstreeks het midden van de veertiende eeuw wordt in de Nederlanden voor het eerst melding gemaakt van vuurgeschut. In een oude rekening van Deventer staat vermeld dat de stad in 1348 drie donrebussen kocht van een zekere meester Henso van Campen.

De allereerste kanonnen schijnen nog niet geheel van ijzer te zijn gemaakt, want omstreeks 1360 wordt in de stadsrekening van Utrecht, een van de elf stadskanonnen de *metalen busse* genoemd. De andere bussen zullen dus waarschijnlijk van hout zijn geweest, verstevigd met ijzeren hoepels.

Later zien we uitsluitend metalen geschut dat uit smeedijzeren staven aan elkaar was gesmeed.

In de tweede helft van de vijftiende eeuw werd het gesmede ijzeren geschut door sterkere en lichtere gegoten metalen - bronzen - kanonnen vervangen. In de tweede helft van de zestiende eeuw kwam ook het gietijzeren geschut in gebruik. Deze *gotelingen* werden voor de Nederlanden ingevoerd uit Engeland en uit de omgeving van Luik.

Prins Maurits (1567-1625) is de persoon geweest die de artillerie grondig reorganiseerde, hij saneerde de talrijke soorten en kalibers van het geschut en bracht tenslotte dit terug tot vier.

Geschutsgieterijen.

Vuurmonden werden niet alleen in de Nederlanden vervaardigd, maar ook in het buitenland. 's Rijks gieterij te 's Gravenhage vervaardigde onder Johan Maritz in 1784 het lichte geschut,

in Enkhuizen, in Zweden bij de ijzermelterij van Lodewijk de Geer te Finspong (Oost - Gothland) in Amsterdam in de fabriek van Coenraad Wegewaart, in Nieuwpoort en bij Pieter Hemony. Dit geldt ook voor het zwaardere geschut. Ook zijn er vuurmonden in 1839 besteld bij de gebroeders

J. & E. Walker te Gospeloak in Engeland. In het algemeen was het zo dat ijzeren vuurmonden in Zweden, Luik of Engeland vervaardigd werd in Nederland en Frankrijk goot men hoofdzakelijk de metalen lopen. (bronzen) Het geschut in die tijd was voorzien van het wapen der Admiraliteiten of van de Generaliteit zoals dit door de Raad van Staten op 20 februari 1664 voor al het geschut dat te *haren behoefte* gegoten zou worden, voorgeschreven was.

Kanon.

Dit is de schietbuis of wel de loop. Beter kan men spreken van een *kanonloop*. De kanonloop van een voorlader kan worden onderverdeeld in: *druif* of *cassecabel* met kulasversterking, vervolgens het *bodemstuk*, het middenstuk met de *ogen* en de *tappen*, terwijl het allervoerste gedeelte de *kop* heette. De *tappen* zijn uitsteeksels aan de loop die in uithollingen van het affuit of rolpaard - de *tappannen* passen. De *tap* werd omstreeks 1450 in zuid - Nederland uitgevonden en heeft zich tot op de huidige dag gehandhaafd.

Vuurmond.

Het samenstel van kanonloop met affuit of rolpaard en evt. met de raden en wielen, noemt men vuurmond.

Gladde kanonnen.

Als de schietbuis niet voorzien is van groeven spreekt men van een *gladde* of zoals vroeger gebruikelijk was van *gewone kanons*. De granaat kreeg bij deze kanons geen draaiende beweging.

Maten en gewichten.

Voor bepalingen ten aanzien van maten en gewichten geldt nog steeds de wet van 7 april 1869. (gewijzigd 25 juli 1919) Het Koninklijk besluit van 1817 bepaalde, dat oude benamingen mochten worden gehandhaafd, zij het aangepast aan de nieuwe Franse afmetingen. (het metrieke stelsel)

Pond.

Het begrip *pond* geeft het gewicht aan van de te verschieten massieven, ronde kogel. Een twintig - ponder kan dus een ijzeren of stenen ronde kogel verschieten met een gewicht van twintig pond.

De eerste gietijzeren kogel werd in 1460 en 1480 in Frankrijk gemaakt. Tot aan de invoering van het getrokken geschut (1860) werd het kaliber van vuurmonden uitgedrukt in ponden.

Elevatie. (vluchten bij deKM)

Elevatie is eenvoudig gezegd de hoogte richting die aan de loop van een stuk geschut wordt gegeven. Het is de denkbeeldige hoek tussen de horizontale lijn en de (verlengde) ziel as). De *ziel as* is de denkbeeldige lijn die door het midden van de schietbuis van het mondstuk via het middenstuk naar het achterstuk loopt. Elevatie is het middel om de schootsafstand van het geschut te bepalen. De bedieningsmannschappen hiervoor heten 'vluchters'.

Baksen.

Baksen is het ronddraaien van een onderstel in het horizontale vlak van een kanon, binnen het schootsveld.

De bedieningsmannschappen heten daarom 'baksers'.

N.B. vluchters en baksers zorgen voor het richten van een stuk.

EPILOOG:

KANONS VOOR HELLEVOETSLUIS

Het idee om Hellevoetsluis iets terug te geven uit haar vroegere vestingverleden leeft bij een aantal mensen. De realisatie van zulk een idee is afhankelijk van de middelen die voorhanden zijn, zeker niet in de laatste plaats het geld en authentiek materiaal. Het eerst genoemde was niet aanwezig en het tweede in dit geval de kanons zaten bijna onbereikbaar diep in de grond.

Het leek een bijna onmogelijke taak om met deze twee gegevens zelfs de kleinst mogelijke impressie van de toen ter tijds 18^e eeuwse situatie met 32 metalen stukken, die de Haven van Hellevoetsluis verdedigden weer te geven;

Het begon met een artikel in het verenigingsblad van de 'Mars et Historia' in november 1976 door A.F. Lancker, die verwees naar een artikel in het jaarverslag van Menno van Coehoorn van

1972. Dit artikel was van de hand van Generaal Majoor b.d. Spanjaerd - Speckman.

Mijn belangstelling was gewekt toen ik mij realiseerde dat in de gemeente Hellevoetsluis ook van die 'ijzeren dingen' als meerpaal werden gebruikt.

Ik besloot om te gaan inventariseren. Meer dan 100 van deze kanons werden direct gevonden in heel wat verschillende uitvoeringen en maten. Wij schrijven dan het jaar 1996. De locatie van de gevonden kanons en de vermeende fabricage werden zo goed mogelijk geregistreerd.

In 2001 vond er een hertelling plaats het

bleek dat 16 kanons waren verdwenen, dit bij werkzaamheden aan de kanaal-oevers en een ondoordacht gemeentelijk beleid leidde dit tot mysterieuze amovering van deze objecten.

Door oplettendheid en bij de gemeentendiensten aan de bel te trekken, wisten enkelen van ons een aantal los liggende kanonslopen te concentreren in het centrum van de vesting voor de Oudheidkamer.

In 1749 schrijft Tirion in: *Hedendaagsche Historie of Tegenwoordige Staat van alle Volkeren. XVIIde deel.*

'Op de Werf legt ook het Geschut, somtijds wel ten getale van zestien honderd Stukken, zo metaal als yzer kanon'.

Voornoemde locatie dient niet te worden

verward met de 'wapenverzamelplaats' die was gelegen achter de nieuwe Zeedijk aan de westelijke zijde van het halve hoornwerk van de ingang Haven. Nu de kanons voor de 'Oudheidkamer' lagen begon die en gene te denken dat het

wel leuk zou zijn om de kanonslopen op een onderstel te zetten. In februari 2003 zei de vertegenwoordiger van de directie van de Stichting Droogdok 'Jan Blanken' tegen mij; 'als jij de bouwtekeningen van een rolpaard kan aan leveren dan willen wij er een aantal bouwen'. Het eerste streven was om tot de bouw van 4 rolpaarden te komen.

Deze uitspraak was vooraf gegaan aan een gesprek met een gemeente ambtenaar die er wel brood in zag om de ingang van de haven oost, waar een soort schietkat aanwezig was mooi aan te kleden mits het financieel maar binnen de perken bleef.

De auteur van dit artikel heeft toen ja gezegd en wist niet waar hij aan begon..... of wel?

Snel werden er goede tekeningen en informatie voor een rolpaard gevonden, boeken van Van Eyk, Orazio Curi, Mollema en Van Loon, passeerden de revue. Het bestuderen van de tekeningen leverde een steeds groter probleem op zeker als je de materiaalvoorschriften uit die tijd leest. Waar haal je dit materiaal vandaan, als goedwillend amateur?

Uit vergelijkingen met de rolpaarden van de Batavia werf gaven mij en de inmiddels aangetrokken timmerman hoop, het bleek dat zij dezelfde problemen met de te gebruiken materialen hadden. Het begon al met de keuze van het hout, Van Eyk schrijft voor dat iepenhout voor bepaalde onderdelen van het rolpaard zoals assen en wielen het best zou zijn. De rest van het rolpaard zou dan weer van eikenhout moeten zijn waarbij de wangen uit één stuk hout waren vervaardigd.

Omdat het één door het ander onhaalbaar werd, besloten wij van het idee 'replica' af te stappen en naar een eigen ontwerp te zoeken dat de uiteindelijke toets der kritiek qua uiterlijk kon doorstaan. Dit leidde al direct tot het afschaffen van diversen smeedijzeren spie verbindingen van het origineel model rolpaard.

Besloten werd om alle trekstangen die door de nu samengestelde wangen met moeren in een verzonken toestand te monteren en daarna de desbetreffende gaten met houtpropfen en twee componenten lijm af te doppen.

De trekstangen werden in roestvrij staal uitgevoerd dit om dat de te gebruiken houtsoort 'bellinga' een vrij hoge zuurgraad heeft.

De uiterlijke zaken wat betreft smeedijzer, zoals talie - en baksringen werden uitgevoerd in smeedijzer, de bouten voor de bevestiging waren zogenaamde 'tak-

kenbouten', wel in te draaien maar niet uit. Een samengaan van de huidige ter beschikking staande techniek en onze minimale eisen leidden tot een betaalbaar compromis, daarbij werd zorg gedragen dat het geheel 'vandalisme - proof' zou zijn.

Wat het hout betreft hadden we veel geluk, er stond ons een hoeveelheid 'bellinga' hout ter beschikking, prachtig restafval, wat was overgebleven van de restauratie en reconstructie van de banketten van het kiel dok. Standaard hadden deze stukken van soms 2 meter lengte de afmeting van 10 x 15 cm..

Het hout is goed weerbestendig en vraagt weinig onderhoud. Het is een soort teakhout met een duidelijke milieuvriendelijke achtergrond.

Begin 2003 werd er begonnen met de kanons te ontdoen van corrosie en vuil. Het inwendige reinigen van de loop was het grootste probleem, dit werd aangepakt door middel van een roterende staalborstel die de klus klaarde, achteraf gezien viel het werk mee.

Welke kanons van de gemeente Hellevoetsluis stonden ons ter beschikking:

Dit waren een Walker & Co nr.: 51 / 3062 gegoten in 1830 van Engels fabrikaat en een Frans kanon van de Keizerlijke Franse Marine uit 1808, nr.: J 488 / nr. 125 op het kulas bevindt zich een ingegoten stokanker. Daarnaast was het de bedoeling dat de 2 kleinere kanons op het droogdok aanwezig en eigendom van de gemeente, werden geconserveerd, zij zouden ook van een rolpaard worden voorzien.

De buitenkant van de kanons werden in overleg met de firma Touwen & Co met Tenco top coat, zwart geconserveerd. Voor het houtwerk werd ter conservering gekookte lijnolie gebruikt.

Terug naar de rolpaarden, na het bepalen van de hoogte werden de wangen door middel van draadstangen samengesteld. Voor die tijd waren in de bovenste balk

van de wang de tappannen aangebracht. Deze tappannen lagen direct achter de vooras van het rolpaard.

Gezien het gewicht van de kanons werd besloten om de wangen van het rolpaard direct op de assen te monteren hierbij werd in de assen een uitsparing van 1 cm. diepte gehakt, tegen het afschuiven.

In het begin stond ons geen grote houtdraaibank ter beschikking, daarom werden de einden van de assen met een klein hakbijltje rond gemaakt op 14,5 cm. wel ambachtelijk doch tijdrovend.

Door de vorm van de kanons en de berekening van hun middenlijn was het onnodig om de wangen van het rolpaard taps naar elkaar toe te laten lopen, de diameter van het kulas, de bodem van het kanon, verschilde slechts 3 cm. met de diameter ten opzichte van de diameter bij de tappen, dat wil zeggen dat hier voor iedere zijde 1,5 cm. speling extra zou ontstaan. Gezien de lengte van de tappen zou dit geen technische problemen geven.

Mocht later tot de bouw van meerdere rolpaarden worden overgegaan dan lijkt het zinvol om het rolpaard van een granaatkanon te verkiezen, zie Nederlands Geschied 1677, serie Mil. Memoriaal Alberda/Kroesen.

Deze keus zou tevens leidde tot een eenvoudiger en goedkoper productie.

De wielmaat werd inclusief de stalen velgen op 40 cm. bepaald, voor beide kanons. Een zorg bij een kleinere diameter zou de puntbelasting in de wielgaten en de puntbelasting op assen en wielen kunnen zijn. Immers het totaal gewicht van kanon en rolpaard zou ruim de 5,5 k / t overtreffen.

Door de balken van de assen op te dikken en te verlijmen leek het dat de kans op afschuiven van wiel en as kon worden voorkomen, de praktijk heeft geleerd dat deze constructie voldeed. De wielen werden samen gebouwd op een dikte van 20

cm. en in stalen ringen geperst. De diameter van de wielen, die op een rond scheepsdek voor en achter verschillen, werd voor alle wielen hetzelfde gehouden gezien de rolpaarden hier op een vlakke ondergrond zouden staan.

Om voorgaande reden konden de dwarsverbindingen tussen de wangen, de zogenaamde staande kalven, van kleinere uithollingen voor het eleveren van het kanon worden voorzien, wat de stabiliteit van het rolpaard ten goede kwam. Deze kalven werden met de reeds eerder genoemde takkenbouten vastgezet tussen de wangen en op de langs balken die de gesloten bodem van het rolpaard vervingen.

De langs balken werden aan de bovenzijde deels afgeschaafd onder een hoek van 45°, dit om te voorkomen dat er zich vuil op de bodemplaat zou ophopen, dit bleek in de praktijk goed te voldoen.

De ijzeren tappen dekplaat die de tappen in de tapgaten moet houden, werd haaks doorgezet naar beneden en dekte tevens de kopse kant van de wangen af, die immers uit balken was samengesteld. De bouten die het geheel op zijn plaats hielden kregen een incurante maat dit om demontage moeilijk te maken.

Om het verrijden onmogelijk te maken werden de wielen van flenzen rond het as gat voorzien. De flenzen bestonden uit ieder twee segmenten van 180°, waarbij de spie aan de bovenste flens werd vast gelast. De spie of luns houdt het wiel op de as.

Zorg baarden de zundgaten, het ontstoppen door middel van zoutzuur in combinatie met een boor met een lengte van 30 cm. was bijzonder risico vol. Bij breuk zou de boor nooit uit het zundgat zijn te krijgen zonder hoge kosten te maken. In dit geval zou een thermische lans de enige nood oplossing zijn.

Met ijzeren draadeinden, kruipolie, super smeermiddelen en veel geduld lukte het uiteindelijk de zundgaten vrij te maken.

In de zundgaten is daarna draad getapt, zo diep dat een inbusbout gelijk was met de ronding van het kulas, veel vet garandeert hier een goede werking.

Toen het voorgaande begon te spelen was de volgende gedachte hoe houden wij de kanonsloop schoon. Eerst werd er gedacht aan een z.g. quick - stop, een mechanische prop of plug die de loop kon afsluiten. De maten van de kanons in dit geval het kaliber was het probleem, in de handel waren geen stops van 170 en 200 mm. voorradig.

De smid van het ijzerwerk zou nadenken om dit probleem op te lossen, wat hij ook deed. Over de werking van zijn mechaniek wordt hier niet uitgewijd omdat het zijn uitvinding is, een uitvinding die tot op heden bestand is tegen vandalisme, het speciaal op maat geleverde gereedschap draagt hiertoe bij. De huidige stop heeft bewezen dat zij door niet ingewijde personen, niet is te verwijderen.

De plaats van de kanons was reeds met de gemeentelijke dienst vastgesteld zij zouden als straatmeubilair op het oostelijk havenhoofd, een min of meer historische plek, worden opgesteld. Tevens was dit de meest veilige plaats om de kanons veilig te kunnen afschieten, wat uiteindelijk de

bedoeling was.

Voor het transport zou een zware kraan moeten worden ingehuurd, omdat de 2 kanons op hun rolpaard op een schietkat van ongeveer 250 cm. hoog moesten worden geplaatst. Vanwege het grote oppervlak van de schietkat moest dit ook nog onder een vlucht met een hoek van 45° gebeuren.

De kraan werd gevonden en op 21 april 2005 kon een zware shovel de kanons van het dok en daarna de rolpaarden op een zware vrachtwagen laden, een wagen die tenminste 15 ton kon hebben. Het transport vond plaats door de vesting naar het oostelijk havenhoofd, waar de 2 kanons zonder problemen op de schietkat werden opgesteld.

Op 5 mei 2005 vond onder grote belangstelling en onder toezienend oog van de burgemeester van Hellevoetsluis het officiële inschieten van de kanons plaats, eerst met een lichte lading, daarna met een lading tweemaal zo groot als wenselijk was, dit om de veiligheid voor de toekomstige kanonnières te waarborgen. Het uiteindelijke doel was bereikt, de vesting was weer te verdedigen en het was mogelijk saluutschoten te lossen.

Voor u gelezen door Bas de Groot

VERGETEN BUNKERS

FORTEN IN EN OM DE BILT EN HET DUITSE 88^E LEGERKORPS IN DE BILT

door Drs. J.C. Brugman; uitgave in eigen beheer, De Bilt, gebrocheerd, 154 blz., geïllustreerd,

ISBN: 90 81 1082-1-2; Prijs € 19,50 + € 2,64 verzendkosten.

Te bestellen door bedrag over te maken op ABN-bank nr 552128791 t.n.v. Brugman, Bilthoven o.v.v. "Vergeten Bunkers"

Het boek "Vergeten Bunkers" is een merkwaardig boek. Het bevat een korte geschiedenis van 'de Romeinen tot het Koninkrijk der Nederlanden' en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De kern van het boek gaat over de Nederlandse forten, kazematten en particuliere schuilbunkers rond De Bilt (de forten: De Bilt, Blauwkapel, Fort aan de Klop, De Gagel, Ruigenhoek, Voordorp, Werk Griftenstein). De beschrijvingen zijn niet erg systematisch, maar wel leeswaardig. Het illustratiemateriaal is zeer overvloedig (zonder bronvermelding). Daarnaast wordt zeer uitvoerig ingegaan op de Duitse bunkers, die eens de staf van het Duitse 88^e Legerkorps van generaal Wolfgang Reinhard herbergden. Het hoofdkwartier van dit legerkorps werd in 1943 van Utrecht naar De Bilt overgeplaatst. De bunkers worden summier beschreven, maar uitvoerig afgebeeld met plattegronden en foto's. Er is niet getracht de Duitse codeaanduidingen, op een enkele na, te vermelden. De schrijver bezit in zijn tuin een van deze bunkers, vandaar de fascinatie van de auteur voor deze bouwsels. Daarnaast heeft Brugman veel bijzonderheden over de eerste bewoners van de bunkers weten te traceren en met enkele van hen gesproken. Dit onderdeel van het boek is een zeer waardevolle bijdrage voor de geschiedenis van De Bilt gedurende de Tweede Wereldoorlog. Het onderwerp verdient zeker een verdere studie.

Het drama in Westbroek op 5 mei 1945 krijgt ook aandacht. Het verzet begon op die dag Duitse militairen gevangen te nemen en te ontwapenen, een taak van het naderende Canadese leger. De Duitsers accepteerden de handelingen van het verzet niet en sloegen ongenadig hard terug.

Het boek sluit af met naoorlogse militaire zaken. Hier behandelt de auteur zijn eigen lotgevallen, de 'wielrijders van na de oorlog', de Mobilisatiecentra in Maartensdijk en De Bilt/Groenekan, de BB en Gladio.

De schrijver heeft in deze publicatie duidelijk alles wat hij wist in de ruimste zin willen vast leggen. Dat dit gepaard gaat met een mindere diepgang zal duidelijk moeten zijn. De tekst is wat wollig en de onderschriften van de illustraties hadden wat zorgvuldiger kunnen zijn. Er staat te veel non-informatie in. Maar het leeswaardige heeft in het boek de overhand. Heeft men belangstelling voor de streekgeschiedenis van De Bilt en omgeving dan is het aanschaffen zeker te overwegen.

Voor u gelezen door Jaap Jan Brouwer

(red: Jaap Jan Brouwer, CINC Consultants, is auteur van 'Schaduwen over de woestijn' en het 'Oostfront'. Binnenkort verschijnt van hem 'Militaire innovaties voor dagelijks gebruik')

'WAAROM DE GEALLIEERDEN WONNEN'

door Richard Overy; uitgeverij Aspekt, Soesterberg;
Paperback; ISBN 90-5911-261-X; prijs € 24,95

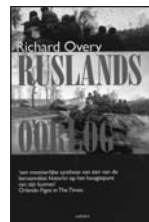
Ik heb het genoeg gehad om twee boeken van Richard Overy te mogen recenseren. Overy kan gezien worden als een van de meest invloedrijke militaire historici op het terrein van de Tweede Wereldoorlog. Het eerste boek van hem, 'Waarom de Geallieerden wonnen' had ik al in het Engels gelezen. In dit boek komen de sterke kanten van Overy naar voren: hij heeft niet alleen een haast prozaische schrijfstijl, maar weet een en ander ook goed te onderbouwen met feiten die in andere boeken vaak niet worden genoemd. Hij behandelt een aantal in zijn ogen voor de uitkomst van de oorlog van doorslaggevend belang zijnde oorlogstheaters of onderwerpen. Zo passeren de strijd op de Atlantische Oceaan, Stalingrad en D-Day de revue, naast onderwerpen over de economie, technologie en leiderschap. Met name deze laatste onderwerpen worden zelden onder deze noemer behandeld in boeken over de Tweede Wereldoorlog en geven een goede verdieping van het onderwerp zonder te gaan vervelen. Toen ik dit boek jaren geleden voor het eerst las, was het dan ook een absolute 'eye opener' en een stimulans om me zelf vanuit mijn invalshoek in de materie te verdiepen. De enige kritische kanttekening die ik vanuit mijn professe als management consultant kan maken, is dat een daadwerkelijke analyse van de verschillende organisaties, de politicologische dimensies, de wijze van leidinggeven en dergelijke achterwege blijft en het teveel een beschrijving van feiten is. Voor dergelijke analyses moet je bij Martin van Creveld zijn met bijvoorbeeld zijn boek 'Fighting Power'. Al met al is 'Waarom de Geallieerden wonnen' een absolute aanrader voor een ieder die meer over de andere kant van de oorlog te weten wil komen.

‘RUSLANDS OORLOG’

Door Richard Overy; uitgeverij Aspekt, Soesterberg;
Paperback; ISBN 90-5911-409-4 prijs € 24,95

Het tweede boek, 'Ruslands oorlog' is even indrukwekkend. Ook hier wordt met verve de aanloop naar en het verloop van de oorlog tussen Duitsland en de Sovjet-Unie door Overy geschetst. Ik kan niet anders zeggen dat uit dit boek Overy's meer dan grondige kennis van hoofdlijnen én menselijke details van dit conflict blijkt. Deze plezierige combinatie maakt dat ondanks zijn omvang dit boek van het begin tot het einde blijft boeien. Punt van kritiek is wel dat, typerend schijnbaar voor oorlogsliteratuur, de hoofdstukken geen onderverdeling in paragrafen of onderwerpen kennen. Dit maakt dat de hoofdstukken minder gestructureerd zijn dan men, althans ik, soms zou wensen en daardoor soms te weinig handvatten bieden om een en ander meer in verhouding tot elkaar te zien. Daarnaast ontbreken kaarten volledig zodat men ook qua geografische oriëntatie soms letterlijk de weg kwijt raakt. En dat is jammer omdat juist de immensiteit van het land en de vaak grootste troepenbewegingen de strijd in de Sovjet-Unie kenmerkten. Dit maakt een en ander soms wat abstract, wat echter wordt goedge maakt door de haast literaire schrijfstijl van Overy, die van het begin tot het einde blijft boeien. Kortom, een boek dat een ieder dit zich interesseert voor dit oorlogstheater, moet lezen.

WEST ZEEUWS-VLAANDEREN TEN TIJDE VAN DE TIENDAAGSE VELDTOCHT IN AUGUSTUS 1831

*Bert van Gelder (1950) studeerde sociologie in Leiden, werkte achttien jaar in een sociaal-psychologische functie aan de Universiteit van Amsterdam en heeft zich sinds 1995 als zelfstandig publicist en uitgever gevestigd en wel sinds 2005 in IJzendijke. Adres: Markt 7, 4515 BA IJzendijke, e-mail: bfvangelder@hotmail.com.

'Het behage aan Uwe Majesteit mij in staat te stellen zodanig dit district te verdedigen als tot derzelver behoud noodzakelijk is.'

(Adres van kolonel Joseph Ledel, bevelhebber van District IV van Zeeland aan Koning Willem I d.d. 16 november 1830) ¹⁾

Inleiding

Straatnamen naar historische personen vernoemd, houden de geschiedenis van ons verleden levend. Zonder dat hulpmiddel zouden we allang het bestaan van historische persoonlijkheden als bijvoorbeeld d'Aumery, Burgemeester Visser, Dag Hammarskjöld, De Perponché of Gerrit Kastein vergeten zijn.

Oostburg eert zijn lokale helden onder andere met een Ledelplein met bijbehorend theater, een Hennequinstraat en een Callenfelsstraat.

Over Ledel gaat het hier volgende artikel. Ledel was namelijk de commandant van het Nederlands leger in West Zeeuws-Vlaanderen ten tijde van de Belgische Opstand en de Tiendaagse Veldtocht. Hennequin is de achternaam van vader Jacob en zoon Johan Adriaan, die tijdens de hier behandelde periode beiden om beurten districtcommissaris van District IV van Zeeland waren. En Callenfels was protestant burgemeester van Oostburg in die zelfde jaren.

Bevelhebber van het Nederlands leger in District IV van Zeeland, Joseph Ledel

Joseph Ledel werd op 3 januari 1779 in Den Haag geboren als het vijfde kind van een rentenierende Oostenrijkse huurling, die zich metterwoon in Den Haag had gevestigd, en zijn Haagse echtgenote. Op vijftienjarige leeftijd liep hij weg van kostschool om zich stiekem aan te melden als soldaat. Daarmee begon in juni 1794 zijn eigen militaire carrière, die hem in de

Portret Ledel

daarop volgende zesendertig jaar onder andere in alle provincies van Nederland, in Suriname,

Duitsland, Rusland, België en op Java bracht. Hij was krijgsgevangen gehouden in Engeland, in Suriname en in Rusland en zijn gezondheid had daar zeer onder te lijden gehad. ²⁾

Vooraf zijn verblijf in de periode mei 1827 tot maart 1830 op Java heeft grote invloed op hem. Oppervlakkig gezien vocht het NIL, een georganiseerd veldle-

ger, tegen een guerilla-leger van de Javaanse prins Dipânĕgārā, maar eigenlijk ging het om het streven van de Nederlandse Staat, i.c. Koning Willem I, om Indonesië winstgevend te kunnen gaan exploiteren. ³⁾ De oorlog kost aan de zijde van het Nederlands Indische Leger 15.000 en aan de zijde van de Javaanse bevolking 200.000 slachtoffers! Van het expeditieleger van drieduizend man sneuvelt binnen de kortste keren meer dan 66 %. ⁴⁾

De omstandigheden van het oorlogsterrein en de ongrijpbaarheid van de tegenstander moeten immense indruk op Ledel hebben gemaakt.

Ook op Java is Luitenant-kolonel Ledel een voortreffelijke officier. Hij dwingt op enig moment een van zijn ondergeschikten, luitenant der 1^e klasse jonkheer Regnerus Livius van Andringa de Kempnaer ⁵⁾ ontslag te nemen en weigert vervolgens dit ontslag eervol te verlenen, een ongehoorde schoffering in het toenmalige leger. ⁶⁾ Ondanks dat Van Andringa de Kempnaer blijkbaar een moedig soldaat is (hij is in het bezit van de Militaire Willemsorde), stond hij al in Nederland door zijn *'onbeheerstheid en losbandig gedrag'* ongunstig bekend. ⁷⁾ Aannemelijk is dat hij in de Javaanse oorlog enige misdaad tegen de bevolking begaan heeft, die zó schokkend was dat Ledel weigerde de kwestie stilzwijgend te laten passeren. ⁸⁾

Het feit dat koning Willem I hem, op voordracht van Ledel, vervolgens oneervol had ontslagen, drijft de kale jonker, terug in Nederland, in de armen van de kroonprins, voor wie hij als geheim agent gaat werken. Na de dood van Ledel gaat Van Andringa de Kempnaer aanvankelijk terug naar Java, maar in het najaar van 1839 komt journalist Eillert Meeter hem tegen in Leeuwarden, waar de jonker schotschriften tegen koning Willem I en gravin d'Oultremont (*'Willem Kaaskop en Jetje Dondermond'*) in omloop brengt. Koning Willem II betaalt hem vervolgens *'voor zijn zwijgen over vroeger verleende diensten'* minstens een half miljoen gulden. ⁹⁾

In april 1830 vertrekken generaal De Kock, luitenant-kolonel Ledel en de restanten van het expeditieleger van Java, terug naar Nederland. Ze kunnen op zijn vroegst in juli 1830 teruggekeerd zijn. Ledel vertrekt onmiddellijk naar een kuuroord in Duitsland om van de doorstande inspanningen en emoties te bekomen. Nauwelijks is eind augustus 1830 de Belgische Opstand in Brussel uitgebroken, of Ledel meldt zich weer bij zijn legeronderdeel. Waarschijnlijk is hij niet bij de aanval op Brussel in september betrokken, maar kort daarop is hij wél gelegerd in Antwerpen.

In datzelfde Antwerpen, waar ook het algemeen militair commando over Zeeland zijn hoofdkwartier had, ontvangen opperbevelhebber prins Frederik en generaal Chassé rond 10 oktober 1830 een rekest van de bestuurlijke - dus protestante - elite van West Zeeuws-Vlaanderen, waarin deze groepering verklaart *'om bij een vermoedelijke scheiding van de noordelijke en de zuidelijke gewesten in denkwijze geheel met de inwoners van de noordelijke provinciën in te stemmen en niets te wensen dan daarmede verenigd te blijven!'* ¹⁰⁾ Of de merendeels katholieke inwoners van West Zeeuws-Vlaanderen er net zo over denken, is een andere kwestie. De katholieken in Sluis, IJzendijke en Eede in ieder geval niet, evenmin als de burgemeester van Zuidzande en districtcommissaris Jacob Hennequin.

Tijdens de krijgsraad waar dit rekest besproken wordt, denken de opperbevelhebbers direct aan Ledel als de man om het militair commando in West Zeeuws-Vlaanderen op zich te nemen. *'Zie daar Ledel! Dat is juist een kolfje naar Uwe hand'* zou prins Frederik op dat moment gezegd hebben. ¹¹⁾ Ledel was hem daar dankbaar voor, want enerzijds was het oppercommando van District IV van Zeeland een mooie promotie naar een prestigieuze post en anderzijds toch een beetje een sinecure; een functie waarin je rustig oud kon worden. En ondanks zijn pas een-en-vijftig jaar was hij een

vroeg-oude, ziekelijke houwdegen geworden, die waarschijnlijk onder andere aan malaria leed, dus zijn loopbaan vooral op een rustige manier wilde voortzetten.

Na het bevel van 11 oktober 1830 om het opperbevel in West Zeeuws-Vlaanderen op zich te nemen en zich onverwijld naar Oostburg en omgeving te begeven om daar de situatie op te nemen, vertrekt de oude zieke man plichtsgetrouw uit Doesburg, waar hij op dat moment enkele dagen verlof heeft, en begeeft zich naar Hoofdplaat.

Van de Nederlandse troepen op dat moment in West Zeeuws-Vlaanderen gelegerd, weten we dat het om 24 officieren en 860 manschappen van de Tiende Afdeling ging; grotendeels joden, die slecht militair getraind en bovendien bijzonder slecht gemotiveerd waren. ¹²⁾ De eerste zorg voor commandant Ledel na zijn benoeming is dan ook geregelde troepen naar District IV te laten overkomen.

We kunnen de geschiedenis niet dankbaar genoeg zijn dat Joseph Ledel, door alles wat

hij in zijn militaire carrière had meegemaakt, een man was geworden die pas in allerlaatste instantie aan de inzet van geweld zou denken. ¹³⁾ Door ervaring wijs geworden, maakt hij voor de verdediging van West Zeeuws-Vlaanderen een bovenal psychologisch strijdplan: Hij zet in op verdediging van het Nederlands grondgebied middels *dreiging met inundatie*, wetende dat het met brak zeewater inunderen van de polders van Zeeuws-, West- en Oost-Vlaanderen gedurende enkele jaren de landopbrengsten zal minimaliseren en daarmee de grootgrondbezitters rechtstreeks in hun portemonnaie zal treffen, om over de ellende voor hun pachters nog maar te zwijgen! Hij ziet met veel psychologisch inzicht dat deze dreiging tegenover de bevolking het machtigste wapen is om de rust in en aan de grenzen van District IV van Zeeland te handhaven. ¹⁴⁾ Zijn troepen gebruikt Ledel slechts om zijn dreigement hard te kunnen maken en om twijfelaars aan zijn bedoelingen te laten zien dat hij zo nodig niet zal terugschrikken voor ten-uitvoer-brenging van zijn draconische dreigement.

Zijn krijgsplan bestaat zodoende uit drie eenvoudige en heldere elementen:

- * Zijn troepen moeten de voor inundatie strategische sluizen, verlaten en spuien in handen krijgen en houden.
- * In de Passageule, de 'waterlinie' van West Zeeuws-Vlaanderen, moet een minimale hoogte van de waterstand gegarandeerd worden om verrassings-aanvallen van Belgische zijde te bemoeilijken.
- * De mogelijkheid tot terugtrekking van zijn troepen naar de forten bij Breskens - en daarmee op Vlissingen - wordt door hem veilig gesteld.

Naar hedendaags begrip gemeten is de strategie van Ledel briljant in zijn eenvoud te noemen en buitengewoon effectief. Zonder twijfel zou hij zijn draconische dreigement waar-gemaakt hebben, maar slechts in het aller-uiteerste geval en als de nood tot de lippen gestegen zou zijn. Verder lukte het hem louter met blufpoker de maatschappelijke toestand en de militaire situatie te stabiliseren en de rust en orde in District IV te handhaven.

Uiteindelijk heeft hij slechts op enkele, zeer dunbevolkte, plaatsen zijn dreigement van inundatie waar hoeven te maken: in de polders Bewestereede en Beostereede en in delen van de Isabellapolder, van de Diomedepolder en van de Aardenburgse Havenpolder.¹⁵⁾ Daarmee heeft hij met de inzet van minimale middelen en met een minimum aan overlast voor de bevolking op een cruciaal moment heel West Zeeuws-Vlaanderen Nederlands gehouden.

De Tiendaagse Veldtocht, 2 - 12 augustus 1831

In de 'Januari-Protocollen' van de Conferentie van London, door de grote mogendheden georganiseerd om de boedelscheiding van Nederland en België chique te regelen, staat ook de Belgische eis vermeld dat de gehele linker Schelde-oever (dus Zeeuws-Vlaandere-

ren), benevens Limburg met Maastricht en Luxemburg aan België komen. Op aandrang van de aan de beraadslagingen deelnemende toekomstige Belgische koning Leopold van Saksen-Coburg worden de 'Januari-Protocollen' op 26 juni 1831 vervangen door 'de Achttien Artikelen', die voor Nederland nog heel veel ongunstiger uitpakken, maar waarin wél de grenzen van 1790 als grondslag van de boedelscheiding worden genomen. Op 9 juli 1831 besluit men in Brussel, op voorspraak van de toekomstige koning 'de Achttien Artikelen' te accepteren, maar voor koning Willem I zijn ze volstrekt onaanvaardbaar.¹⁶⁾

De chef van de Nederlandse generale staf J.V. baron de Constant Rebecque, architect van het gewelddadig optreden van de troepen tegen de inwoners van Brussel eind september 1830,¹⁷⁾ en de van oorsprong Gentse generaal J.J. van Geen hebben gedurende de buitengewoon-streng wintermaanden van 1830-31 samen een krijgsplan opgesteld om bij een eventuele aanval op de zuidelijke provincies de Belgische legers te kunnen verslaan.

Op maandag 1 augustus 1831 verschijnt in de Staatscourant een proclamatie van koning Willem I met onder andere de volgende tekst:¹⁸⁾

[...] 'Overwegende dat Wij, sedert de gewapende opstand in België, geen middelen onbeproefd hebben gelaten en geen opofferingen hebben ontzien om, met behoud van de algemene vrede, te geraken tot voorwaarden van scheiding, die bestaambaar waren met de eer en de belangen van het getrouwe Noord-Nederland;

Dat Wij als zodanige beschouwd en dan ook dadelijk hebben aangenomen die voorwaarden, welke Ons tot dat einde door de bemiddelende Mogendheden waren voorgesteld en gewaarborgd;

Dat Wij echter, ten gevolge der jongste gebeurtenissen, de vervulling onzer billijke verwachting omtrent de verwezenlijking van zodanige schik-

king, wederom op de meest smartelijke wijze verschoven ziende, en Onze beminde onderdanen niet langer vruchteloos kunnende doen gebukt gaan onder de lasten en kosten, welke hen sedert zovele maanden drukken en hunne krachten verre te boven gaan, Ons, tot behoud van het lieve Vaderland, gene keus meer over blijft, dan om, door kracht van wapenen de onderhandelingen te ondersteunen, ten einde die voorwaarden van scheiding te verkrijgen, welke door de bemiddelende Mogendheden als billijk erkend, en tot de vestiging van het afzonderlijk volksbestaan van Noord-Nederland onontbeerlijk zijn.' [...]

Ziehier de oorlogsverklaring van Nederland aan België en de motivatie voor het begin der vijandelijkheden, die later als 'de Tiendaagse Veldtocht' de geschiedenisboeken in zou gaan.

Dinsdag 2 augustus 1831

Notaris Abraham de Smidt uit Schoondijke verwoordt de ontvangst van het bericht in West Zeeuws-Vlaanderen als volgt: 'Vroeg in de morgen van de 2-de dier maand [= augustus 1831, BvG] wekte het krijgsrumoer de ingezetenen uit de slaap. De Koning had het lang gewenste woord VOORWAARTS!, dat als het ware iedere Noord-Nederlander met een electrieke schok vervulde, uitgesproken.'¹⁹⁾

Ledel, wiens handen door de wapenstilstand, vanwege de Londens Conferentie, sinds 17 november 1830 gebonden zijn geweest, handelt onmiddellijk nu hij de krijgshandelingen kan hervatten. Vanuit zijn onderkomen, Hofstede Stampershoek in Oostburg²⁰⁾, reist Ledel 's ochtends rond zes uur naar IJzendijke om daar met zijn stafofficieren te overleggen. Om acht uur doen kapitein Schwarz met een compagnie infanteristen en kapitein Deinema met een detachement van de schutterij een overval op de zuidkant van de toenmalige Kapitalen Dam²¹⁾, waar Belgische troepen nog de Clarapoldersluis en het talud van het Witte Huis bezetten.²²⁾ De Magdalenasluis is dan al sinds 17 januari in handen van de troepen van Ledel²³⁾, maar deze sluis is zo verwaarloosd

dat ze geen functie in de waterhuishouding van de Passageule meer vervult.

De directeur van het Waterschap Grégoire du Bosch, afkomstig uit Bassevelde, en de grootgrondbezitter baron Pijcke uit Gent hebben de daaraan voorafgaande maanden samen constant een dubbel spel gespeeld, waarbij zij één eens de Belgische opstandelingen en één weer de Nederlandse bezettingstroepen ter wille zijn. Du Bosch legt in het bureau voor de waterschapsregistratie, het in 1807 gebouwde 'Witte Huis', Belgische troepen en probeert constant de waterstand in de Passageule te verlagen, zodat desgewenst Belgische troepen bijna droogvoets en op onverwachte plekken de waterlinie zullen kunnen oversteken.

Ledel heeft daarom vanaf 17 november 1830, zo constant als mogelijk is gedurende de strenge winter van 1830-31 - waarin uiteraard ook de Braakman met 'menigvuldig zwaar drijf-ijs, doorstaande vorst en slecht weder' geconfronteerd wordt²⁴⁾ - , een kanonneerboot op wacht gelegd in de Braakman bij Biervliet, zodat het Witte Huis en de Clarapoldersluis constant onder schot liggen en bovendien de scheepvaart van en naar Philippine, Boekhout en het Axelse Gat gecontroleerd kan worden. Als op 10 januari 1831 Kanonneerboot nummer 13 onder bevel van Luitenant ter Zee der 2^e klasse F.A. Begeman de blokkade in de Braakman overneemt en op 14 januari daaropvolgend voor Biervliet positie inneemt, verwittigt Ledel Begeman dat hij 'niet te kort voor de Kapitalen Dam' moet gaan liggen en 'meer in het midden van het vaarwater'. De reden is, naast een strategische, ook dat Ledel de positie van de Kanonneerboot 'als liggende onder het bereik van 's vijands vuur als zeer gevaarlijk' voorkwam. Hij drukt de marinemensen bovendien op het hart 'zich van alle hostiliteiten te onthouden'.²⁵⁾

Bij de aanval van 2 augustus op de Clarapoldersluis en het Witte Huis worden de Bel-

gische troepen volkomen verrast. De bevelhebber ter plaatse (Du Bosch zélf ?) kan ternauwernood het vege lijf redden door, slechts gekleed in nachthemd, zo hard mogelijk weg te hollen over de dijk van de Clarapolder. Vanaf de Braakman wordt de actie ondersteund door Kanonneerboot nummer 31 onder kapitein-luitenant ter Zee Meurer, wiens boordkanonnen een aandeel hebben in de uiteindelijke verovering. ²⁶⁾

Vervolgens wordt het Witte Huis door kapitein Schwarz in brand gestoken, een bezettingsmacht geposteerd bij de Clarapolder-sluis, en de kasteelhoeve van Du Bosch, over de brug bij Het Verlaat in de Passageulepolder gelegen, met de grond gelijk gemaakt. Bij deze gehele actie sneuvelen aan Nederlandse zijde twee soldaten. ²⁷⁾

Of bij Pyramide ook het door baron Pijcke ter ere van Napoleon opgerichte monument met de grond gelijk werd gemaakt, is onbekend. Er werd in ieder geval wél (ter vervanging ?) een minuscule pyramide opgericht ter nagedachtenis van de gevechten rond de Kapitalen Dam. Op een foto uit 1931 is dit kleine, hoog-uit 50 centimeter hoge, gedenkteken ernstig in verval. ²⁸⁾

Vrijdag 5 augustus 1831

Ledel heeft alle sluisen, verlaten en spuien aan de kant van de Braakman in bezit, maar aan de kant van het Zwin ontbreekt er nog één sluis aan zijn verzameling om totale inundatie

Gevecht Hazegras (Zeeuws archief)

mogelijk te maken, de Hazegraspoldersluis. Op zijn verzoek worden door vice-admiraal en opperbevelhebber der vesting Vlissingen O.W. Gobius twee kanonneerboten naar het Zwin gestuurd om de actie van de landmacht vanaf het water te ondersteunen.

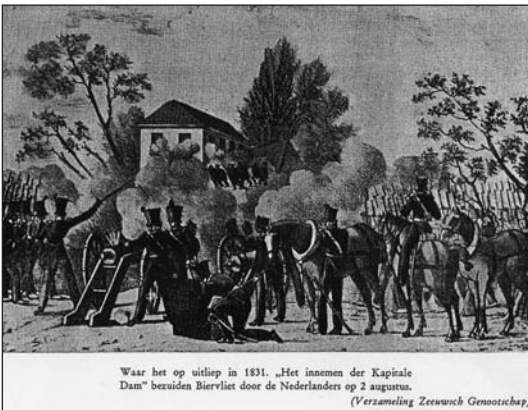
De Schoondijkse notaris Abraham de Smidt schrijft over dit voorval het volgende ²⁹⁾: *‘Op 5 Augustus had het ongelukkige voorval met de kanonneerboten, gecommandeerd door de heren Bouricius en Van Maldeghem aan het Hazegras ten westen van Sluis plaats. Door een misverstand naderden de boten te dicht aan de wal en raakten aan de grond, zeer nabij de positie des vijands. De gehele dag stonden die ongelukkige zeelieden aan het vuur van meer dan 600 man des vijands, een geruime tijd ondersteund door een stuk geschut, bloot en verloren een groot aantal doden en gekwetsten, totdat de heer kapitein Hopbergen, een even dapper als kundig en ervaren officier, het waagde om met slechts 35 man der Tiende Afdeling hen te hulp te komen, hetgeen hem, nadat zich de Eerste Compagnie van [...] de Zeeuwse mobiele schutterij onder bevel van de dappere kapitein Spaan bij hem had gevoegd, volkomen gelukte. Alzo verjoeg een handvol dapperen een acht- á tienmaal sterkere vijand en nam deszelfs stellingen in. De boot van Bouricius moest echter worden verlaten en verbrand. Veel heeft men over dit voorval gesproken en de kolonel Ledel is of kan dit niet het geval zijn, want voorondersteld dat hij werkelijk de last aan de heer Bouricius hebbe gegeven om op de plaats, alwaar hij aan de grond is geraakt, post te vatten, moest de heer Bouricius als zeeman toch weten of hij er konde blijven en in allen gevalle zich vlot hebben gehouden. Ik schrijf dus het voorval toe aan een misverstand en wellicht ook aan de overdreven moed van onze dappere zeelieden !’.*

Op 10 oktober 1832 verschijnt er bij Uitgeverij Suringar in Leeuwarden een anoniem uitgegeven ‘Antikritiek’ en het ‘ware’ verhaal van de helden, waarin waarschijnlijk een

broer van bovengenoemde commandant Bouricius³⁰⁾ reageert op het feit dat er - blijkbaar vrij algemeen - kritiek wordt geuit op het optreden van Jan Frederik Daniël als commandant van het flottielje. De strekking van dit verweerschrift is de volgende: Alle aantijgingen aan het adres van Bouricius zijn onterecht; er is maar één schuldige en dat is commandant van de landmacht Ledel, en Koning Willem I denkt er nét zo over, want die heeft op 29 september 1831 de Militaire Willemsorde aan Jan Frederik Daniël uitgereikt !

Wat is er die vrijdag 5 augustus 1831 nou echt gebeurd? ³¹⁾

Ledel wil, zoals gezegd, de Hazegrassluis als laatste sluis in Zeeuws-Vlaanderen op de Belgische opstandelingen veroveren om zodoende zijn dreigement met inundatie van Zeeuws-, West- en Oost-Vlaanderen desgewenst gestand te kunnen doen. Voor de aanval op die sluis is kapitein Bernardus Jacobus Henricus van Hopbergen, een oude strijdmakker, goede vriend en betrouwbare medestander van Ledel uit de Java-oorlog, met zijn infanteristen uit Sluis aangewezen. De actie zal vanaf het water van het Zwin, net als enkele dagen tevoren bij de Kapitalen Dam aan de Braakman, ondersteund worden door de marine. Het betreft de Kanonneerboten nummers 41 en 42, respectievelijk onder commando van luitenant ter zee der 1^e

Waar het op uitliep in 1831. „Het innemen der Kapitale Dam” bezuiden Biervellet door de Nederlanders op 2 augustus. (Verzameling Zeeuwisch Genootschap)

Kapitalen Dam

klasse J.F.D. Bouricius en luitenant ter zee der 2^e klasse ridder H.J. van Maldeghem, een van de weinige overgebleven Belgen in de Nederlandse marine.

Kanonneerboot nummer 41 onder Bouricius arriveert 's ochtends om kwart over acht voor de kil van het Hazegras, de andere boot onder Van Maldeghem, die met sterke tegenstroom en flauwte van wind te kampen heeft, pas om tien uur. Bouricius is direct na aankomst om kwart over acht alvast begonnen zijn kanonnen af te vuren en gaat daartoe veel te dicht onder de kust liggen. Vanzelfsprekend roept zijn bombardement reactie van de Belgische tegenstanders op *‘aanvankelijk flauw, maar allengskens al heviger door musket- en buksenvuur’* ³²⁾. Vanaf het begin vraagt Bouricius zich - blijkbaar - af waarom de landmacht niet op zijn teken in de aanval is gegaan en hij vindt dat zijn actie prima het door hem beoogde doel bereikt: *‘de attentie des vijands naar het Hazegras lokken’* ³³⁾.

Het lijkt dat Bouricius hier minstens vier ernstige denk- en beoordelingsfouten maakt:

- * Hij is immers niet degene die door het vuur te openen op het moment dat hij arriveert, het begin van de actie van de landmacht kan bepalen. Feitelijk begint de actie van de landmacht pas 's middags om half zes.
- * Zonder bevel van de bevelvoerend commandant daartoe, direct beginnen met in het wilde weg vuren, is een grove fout.
- * Serieus menen dat het doel van de inzet van de marine is *‘de attentie des vijands naar het Hazegras te lokken’* is militair gezien een onbegrijpelijke misvatting, en
- * Zó dicht onder de kust positie innemen dat alle kalibers kogels van de tegenstander om je oren fluiten, is tactisch gezien niet handig.

Deze opeenstapeling van stommititeiten is alleen te begrijpen vanuit de wetenschap welke goddelijke status onze beroemdste Nederlandse weesjongen, Jan Carel Josephus van

Speyk, sinds 5 februari 1831 ten deel valt. Die blaast op genoemde datum als luitenant-ter-see der 2^e klasse de aan zijn zorg toevertrouwde Kanonneerboot nummer 2, die op de wal van de Schelde bij Antwerpen is vastgelopen en door Belgische opstandelingen bestormd wordt, op. Met een sigaar, die hij in het kruitvat gooit en de legendarische - nooit in deze vorm gezegd zijnde - kreet 'Dan liever de lucht in!' ³⁴⁾

Sinds die 5e februari is Van Speyk held, martelaar, heilige, rolmodel, alles tegelijk. Iedere jonge marine-officier met hooggestemde idealen wil vanaf dat moment maar één ding: in chevalerie het voorbeeld van Van Speyk volgen en zo nodig een nationale martelaar worden.

Dat Ledel daar anders tegenaan keek, is uit het voorafgaande wel duidelijk: Bouricius deed precies in alles het tegenovergestelde van wat Ledel in januari 1831 aan Begeman had bevolen.

Vervolgens blunderen Bouricius en Van Maldeghem verder: Doordat hij zo laat gearriveerd is, gaat ridder Van Maldeghem met verdubbelde goesting met zijn Kanonneerboot op de wal van het Hazegras af en beide commandanten zijn zó druk bezig met onsterflijke roem verwerven, dat zij vergeten op het tij te letten tot zij merken dat de waterstand zó gezakt is dat zij hun boten niet meer kunnen draaien, noch kunnen laveren naar dieper water, waardoor zij moeten boegseren. Iets wat, gezien hun positie zó dicht onder de wal en zó onder vijandig vuur, een bloedbad wordt voor de bemanningsleden in de sloepen. Even later zitten beide boten bij eb vast op de zandbanken bij het Hazegras, waar iedere tegenstander hen desgewenst lopend kan aanvalen. Met schroot schieten de Belgen de rompen van de boten aan splinters, de kruitkamer van Kanonneerboot nummer 41 wordt bijna

Ten slotte

Op 7 augustus vond bij Sint Anna ter Muiden een gevecht plaats, waar de kapiteins Van Hopbergen, De Greeff en Dominus met hun compagnieën en twee stuks geschut de Belgische

vol getroffen, maar 'geen pen is in staat de onwankelbare onversaagdheid, de nimmer wijkende trouw van die echte Nederlanders te schetsen! Alleen het gevoel kan hierin te hulp komen; en hij, wiens hart de gloeiende spiegel niet is van de hunne, kan zich nimmer die gewaarwordingen scheppen, waarmede zij vervuld waren!' ³⁵⁾

's Avonds, na het vallen van de duisternis, als het weer vloed is geworden, lukt het ridder Van Maldeghem de restanten van zijn Kanonneerboot nummer 42 waterdicht, drijvend en vlot te krijgen. Bouricius steekt om half elf 's avonds de trotse overblijfselen van zijn eigen Kanonneerboot nummer 41 in brand, wat hem mislukt. Om één uur 's nachts steekt hij ten tweeden male de lont in het wrak, waarna hij met de restanten van Kanonneerboot nummer 42 mee terug vaart naar Vlissingen. Beide boten hadden ieder een bemanning van 23 koppen, waarvan na afloop in totaal 18 gewond en 4 gedood zijn, terwijl aan Belgische zijde in totaal 46 doden gevallen zouden zijn. ³⁶⁾

De geneesheer van Cadzand J.B. Kalschuer ontving achteraf een herinneringsmedaille wegens zijn verzorging van de gewonde marinemensen ³⁷⁾. Tien bemanningsleden, waaronder Bouricius, krijgen de Militaire Willemsorde. Van Maldeghem, die deze orde al had sinds 27 oktober 1830, kreeg een aanvullende eervolle vermelding.

De dramatiek van deze maritieme voetnoot bij de geschiedenis van de 'Tiendaagse Veldtocht' zou bijna doen vergeten waar het hier om ging: het veroveren van de Hazegrassluizen. Dat lukt kapitein Van Hopbergen met zijn infanteristen 's middags om half zes moeiteloos. Daarmee was de strategie van Ledel volkomen geslaagd. De inundatie van Zeeuws-, West- en Oost-Vlaanderen kon desgewenst ieder moment geëffectueerd worden.

troepen, die naar Sluis optrokken, trachtten tegen te houden. Dat mislukte, maar de Belgische troepen hielden halt voor Sluis en eerbiedigden de Zeeuwse grenzen. De buitgemaakte stukken geschut werden meegenomen en later op Belgische kanonneerboden geplaatst. ³⁸⁾

En op 11 augustus was er een laatste, en in dit geval bloedig, gevecht bij Strobrugge aan het huidige Leopold-kanaal, vijfhonderd meter ten zuiden van Eede op Belgische bodem. Daarbij vielen aan Nederlandse zijde een veertigtal doden en gewonden. Dit op het totale aantal van ongeveer 120 doden en gewonden dat in die maand augustus aan Nederlandse zijde in West Zeeuws-Vlaanderen viel. ³⁹⁾

Toen de Franse legers de Belgen in de tweede week van augustus te hulp snelden, was duidelijk dat Nederland een militair en politiek verloren strijd streed. Na 12 augustus 1831 vonden dan ook geen oorlogshandelingen meer plaats.

Het beroemdste slachtoffer uit de Tiendaagse Veldtocht was, zo bleek achteraf, het paard van de kroonprins, de Engelse volbloed Alice. Op 12 augustus 1831 raakte in de Slag bij Boutersem Alice haar rechter-voorbeen kwijt door een voltreffer van een Belgische kanonskogel. Dit dramatische moment wordt o.a. door de Nederlandse historieschilders Nicolaas Pieneman en Cornelis Kruseman en in ontelbare anonieme gravures vereeuwigd. ⁴⁰⁾

Ledel bleef commandant van District IV van Zeeland en overleed in Oostburg op 17 juni 1835. Op 22 juni daaropvolgend werd hij 's avonds om negen uur op het rooms-katholieke deel van de begraafplaats in Oostburg begraven. ⁴¹⁾ Onder een rond 1970 nieuw vervaardigde sarcofaag is zijn graf daar nog te vinden, aan vier kanten ingesloten en ingebouwd door andere graven.

Achteraf is ook wel te reconstrueren waarom Ledel door velen niet naar waarde geschat werd:

- + In een tijdperk waarin onbesuisdheid en onbezonnenheid gelijkgesteld werden aan heldhaftigheid, waarin het - bij wijze van spreken - met een opgerolde krant zwaaiend, op een geladen en gericht kanon afhollen als het toppunt van moed wordt gezien, lijkt zijn strategie laf.
- + Veel militairen hadden de Belgen graag mores geleerd door een aanvalsoorlog op het grondgebied van West- en Oost-Vlaanderen te beginnen en de louter defensieve strategie van Ledel stuitte hen daarom tegen de borst.
- + De zittende - protestante - regenten van District IV van Zeeland vonden dat Ledel niks deed, terwijl actie en roem-verwerven toch bij uitstek militaire waarden heetten te zijn. Zij vonden zijn strategie apathisch en de man geen vent. Bovendien waren ze toch een beetje bang voor hem, omdat hij niet streefde naar hun populariteit of naar die van wie dan ook. Regelmatig worden er ook klachten geuit dat de regenten op bepaalde, naar hún mening 'strategische' plaatsen geen troepen zien en dat Ledel 'net ergens anders was' als er onverwacht en onvoorzien ergens gevechten uitbraken. Deze klachten lijken uitsluitend te wijten aan de vigerende angst onder de protestante regenten voor hun eigen maatschappelijke positie, indien Zeeuws-Vlaanderen zou worden meegezogen in de maalstroom van de Belgische opstand.
- + Grégoire ⁴²⁾ en andere tegenstrevers hadden waarschijnlijk graag gezien dat Ledel zich tot de partij van de kroonprins zou hebben bekeerd, maar tot zijn dood bleef hij vierkant achter koning Willem I staan.
- + Ledel, die katholiek was, werd mogelijk door de katholieken in de regio ook nog verweten dat hij recht-door-zee de belangen van de noordelijke gewesten verdedigde, terwijl hij in

zijn functie ook aansluiting van Zeeuws-Vlaanderen bij het zuiden had kunnen bewerkstelligen.

- + Het desavoueren van Van Andringa de Kempnaer op Java zal hem machtige vijanden in adellijke (vooral Haagse) kringen en onder Indische planters en bestuursambtenaren hebben opgeleverd.
- + Luitenant ter Zee der 1^e klasse Jan Frederik Daniel Bouricius en diens familie van Friese regenten was er alles aan gelegen zijn geklungel op het Zwin bij het Hazegras voor te stellen als een heroïsche *'last stand'*, veroorzaakt door het ontbreken van voldoende operationele ondersteuning van de landmacht. Het verloren-gaan van Kanonneerboot nummer 41 moest dus voorgesteld worden als te wijten aan de afwezigheid van ondersteuning door grondtroepen en een tactische fout van commandant Ledel.

Een laatste punt betreft het feit dat de geschiedschrijving over West Zeeuws-Vlaanderen nog steeds voor een aanzienlijk deel stoelt op de geschriften van de voormalig medewerker van het Algemeen Rijksarchief in Den Haag, Johannes de Hullu (1864 -1940). Deze onderbouwde in het interbellum geschiedkundig de politieke leuzen van dominee J.N. Pattist dat Zeeuws-Vlaanderen door historie en volksaard Noord-Nederlands gebied is en moet blijven. Daartoe vereenzelvigde De Hullu zich volkomen met de ideeën van de protestante bestuurselite van rond 1830. De helden in zijn, bovenal propagandistische, geschriften zijn daardoor de bovengenoemde burgemeester Callenfels, vrederechter Jacobus Risseeuw, zijn zoon Johannes Egberts Risseeuw, notaris in Oostburg (aan wie De Hullu geparenteerd was), en Abraham de Smidt, notaris te Schoondijke. Voor historische personen als de bovengenoemde vader en zoon Hennequin, de gouverneur van Zeeland Van Vredenburg en kolonel Ledel is daardoor in zijn geschriften veel minder aandacht ingeruimd, waardoor ten onrechte - maar waarschijnlijk wél met opzet - door hem de indruk gewekt wordt dat het tweederangs persoonlijkheden zou betreffen.

Het is daarom goed hier te benadrukken dat Ledel het als militair verdient geëerd te worden voor het feit dat hij onder moeilijke omstandigheden uitsluitend middels psychologische oorlogvoering Zeeuws-Vlaanderen als *'Landje Apart'* voor het Nederlandse nageslacht bewaard heeft.

Noten:

- 1) Pabbruwe, p. 43.
- 2) Pabbruwe, p. 28-40.
- 3) In de roman in briefvorm *'Dipânġârâ'* van Johan Fabricius, Den Haag 1977 [Leopold] wordt de Java-oorlog van 1825-30 uitgebreid beschreven. Het einde van die oorlog was op 28 maart 1830 de gevangenneming van prins Dipânġârâ, die zichzelf tot sultan van Java had uitgeroepen. Een schilderij van Nicolaas Pieneman in het bezit van het Rijksmuseum in Amsterdam schildert die gevangenneming ten huize van de Nederlandse opperbevelhebber Hendrik Mercus, baron De Kock. Op dat schilderij zou ook Ledel kunnen zijn afgebeeld.
- 4) Pabbruwe, p. 39.
- 5) * 1804 - † 1854; niet te verwarren met zijn gelijknamige grootvader.
- 6) Robijns, p. 88.
- 7) Robijns, p. 87 - 88 en Meeter, p. 36 - 40.
- 8) Dat tijdens de Javaanse oorlog door het NIL zonder meer oorlogsmisdaden werden begaan, toont de anonieme prent in het bezit van het Rijksmuseum in Amsterdam van het dorpje Maron in Baglen, waar in 1829 acht rebellen werden gedood en hun afgekapte hoofden als afschrikwekkend voorbeeld voor de bevolking op staken tentoongesteld.

- 9) Meeter, p. 36 - 40.
- 10) De Hullu, *Belgische aanvallen op West-Zeeuws-Vlaanderen*, p. 23.
- 11) Pabbruwe, p. 41.
- 12) De Hullu, *Belgische aanvallen op West-Zeeuws-Vlaanderen*, p. 166: 'Een groot gedeelte der manschappen van de Tiende Afdeling bestond uit Israëlitien [...] Vele manschappen [...] waren onbedreven in het juist schieten, ja verscheidene hunner schenen zelden of nooit gevuurd te hebben, zelfs zodanig dat zij bevreesd waren te vuren. Droevig stond het verder geschapen met hun moreel. [...] Wie hun omstandigheden in aanmerking nam kon zich dat volkomen begrijpen. Hun verzorging toch was allererbarmelijkst. Zij hadden gebrek aan deksel [= dekens - BvG], gebrek aan schoenen zodat vele soldaten barvoets liepen, gebrek aan hemden zodat zij door gene verschoning te hebben vol ongedierte raakten en aan alle walgelijke kwalen blootgesteld waren.'
- 13) Van Amerongen, p. 11.
- 14) Van Amerongen, p. 9.
- 15) Van Amerongen, p. 20.
- 16) Nater, p. 63 - 64.
- 17) Nater, p. 48.
- 18) Integraal geciteerd in *Het Vaderland* van 3 augustus 1931.
- 19) De Smidt, p. 19 - 20.
- 20) Pabbruwe, p. 47.
- 21) Heden ten dage de dijk langs de Passageuleweg. De naam 'Kapitalen Dam' is tegenwoordig toegekend aan de toegangsweg vanaf de Annaweg naar de Magdalenadijk en de Passageuleweg.
- 22) Cornelis, p. 123 en *Het Vaderland* van 23 augustus 1931
- 23) De Hullu, *Belgische aanvallen op West-Zeeuws-Vlaanderen*, p. 225 - 226.
- 24) De Hullu, *Belgische aanvallen op West-Zeeuws-Vlaanderen*, p. 233.
- 25) De Hullu, *Belgische aanvallen op West-Zeeuws-Vlaanderen*, p. 233.
- 26) Cornelis, p. 124.
- 27) Cornelis, p. 124.
- 28) *Het Vaderland* van 27 augustus 1931.
- 29) De Smidt, p. 21 - 22.
- 30) Een zekere Louis Gerard Bouricius (* 1796 - † 1863). Tevens auteur van: * 'Een woord aan mijne mede-ambtenaren in Vriesland, ter opwekking van den geest van getrouwe plichtsbetrachting, die hun eigen is', Leeuwarden 1840; * 'Gedachten over de accijnzen en de directe belastingen en over een belasting op de inkomsten (...)', Utrecht 1848 en * 'Historisch bouwstuk over het 25-jarig bestaan der A..L. Ultrajectina, gevestigd in het O.. van Utrecht', Utrecht 1856.
- 31) Reconstructie op grond van L.G. B(ouricius), *Het Vaderland* van 5 augustus 1931 - 'Het gevecht bij het Hazegras' - en De Smidt. De reconstructie en de conclusies zijn uitsluitend voor rekening van de auteur BvG.
- 32) L.G. B(ouricius), p. 10.
- 33) L.G. B(ouricius), p. 11.
- 34) Nater, p. 59 - 60.
- 35) L.G. B(ouricius), p. 14.
- 36) L.G. B(ouricius), p. 20 en *Het Vaderland* van 5 augustus 1931.
- 37) J.B. Kalschuer, geneesheer te Cadzand: Penning uitgerekte vanwege menslievendheid jegens de opvarenden, gewond geraakt in het gevecht aan het Hazegras, Rijksmuseum Amsterdam, objectnummer NG-VG-1-3690.
- 38) *Het Vaderland* van 23 augustus 1931.
- 39) De Smidt, p. 22 - 23.
- 40) Standaard van het hoofdstel van Alice, Rijksmuseum Amsterdam, objectnummer NG-NM-10385-1-1.
- 41) Pabbruwe, p. 47.
- 42) Ernest Grégoire was in de periode oktober 1830 - februari 1831 bevelhebber van de militante Belgische

volksmilitie 'Les Belges Libres' die diverse invallen in West Zeeuws-Vlaanderen deed. Op 2 februari 1831 deed de orangist Grégoire, samen met schermmeester Albert De Bast en een legertje van 250 man, een poging in Gent een politieke omwenteling tot stand te brengen met de bedoeling de kroonprins, de latere koning Willem II, op de Belgische troon te zetten.

Geraadpleegde literatuur:

- * **Amerongen**, J. van, *Het beleid van kolonel Ledel als kommandant van West-Zeeuws-Vlaanderen in 1830 en 1831*, in: Bijdragen tot de Geschiedenis van WZV / Jaarboek Heemkundige Kring WZV, 1975, nr 2, p. 3 - 22;
- * **Amerongen**, J. van, *Kanttekeningen bij de gebeurtenissen in 1830 en 1831 in West-Zeeuws-Vlaanderen*, in: Bijdragen tot de Geschiedenis van WZV / Jaarboek Heemkundige Kring WZV, 1975, nr 2, p. 23 - 33;
- * **Callenfels**, H.A., *Redding van Oostburg in 1830*, in: Zeeland, Jaarboekje voor 1855;
- * **Cornelius**, J. Ch., *De woelige dagen van 1830 - 1831*, in: *IJzendijke, oud en nieuw*, Oostburg z.j. [W.J. Pieters] p. 118 - 126,
- * **Dagblad 'Het Centrum'**, *Voor honderd jaar: de scheiding van België*, 13 maart 1930, z.p. 1930;
- * **Dagblad 'Het Vaderland'**, 1831 - 1931 *De Tiendaagsche Veldtocht*, serie in tien dagelijkse afleveringen, geplaatst tussen 2 en 23 augustus 1931, Den Haag 1931;
- * **Dagblad 'Het Vaderland'**, *Korte levensbeschrijving van kolonel Josef Ledel (inclusief afdruk portret Ledel uit het stadhuis van Oostburg) en pleidooi restauratie van de pyramide aan de Kapitalen Dam in Biervliet*, 27 augustus 1931, Den Haag 1931;
- * **Dagblad 'Het Vaderland'**, *Het Cadzandsche Land, een paar aardigheden uit de Octoberdagen van 1830*, 10 november 1940, Den Haag 1940 (vergelijk: Nagel - Callenfels);
- * **François**, L., *Van vurige en koele minnaars; Het orangisme in België in de negentiende eeuw*, in: De Negentiende Eeuw, documentatieblad Werkgroep Negentiende Eeuw, jrg. 23, nr 1, maart 1999, p. 37 - 45;
- * **Hullu**, J. de, *De Belgische aanvallen op Oostburg in October 1830*, Oostburg 1931 [J. Bronswijk];
- * **Hullu**, J. de, *De Belgische aanvallen op West-Zeeuws-Vlaanderen in 1830 en 1831*, Oostburg z.j. [J. Bronswijk];
- * **Meeter**, E., *Holland, Kranten, kerkers en koningen*, Amsterdam 1966 [Polak & Van Gennep], Nederlandse vertaling van: *Holland, Its institutions, its press, kings and prisons*, London 1857 [J.F. Hope];
- * **Nagel - Callenfels**, Chr. v.d. (uitgegeven door **Hullu**, J. de), *Een paar anecdotes uit de Octoberdagen van 1830*, z.p., z.j.;
- * **L.G.B** (= Louis Gerard Bouricius), *Verhaal van het gevecht der kanonneerboten no 41 en 42 bij het Hazegras op den 5 augustus 1831*, Leeuwarden 1832 [G.T.N. Suringar];
- * **Nater**, J.P., *De Tiendaagse Veldtocht; De Belgische Opstand 1830 / 1831*, Bussum / Haarlem 1980 [Unieboek / Van Dishoeck]
- * **Pabbruwe**, H.J., *Kolonel Joseph Ledel*, in: Bijdragen tot de Geschiedenis van WZV / Jaarboek Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen 1965/66;
- * **Robijns**, M.J.F., *Radicalen in Nederland (1840-1851)*, Leiden 1967 [Universitaire Pers]
- * **Smidt**, A. de (uitgegeven door **Hullu**, J. de), *Kort verhaal van de krijgsbedrijven in Westelijk-Zeeuws-Vlaanderen in de jaren 1830 en 1831*, in: Archief [van het Zeeuws Genootschap] 1936, p. 107 - 130;
- * **Smits**, A., *Zeeuwsch-Vlaanderen en de woelingen van 1830; Zeeland in revolutionaire dagen*, in: Zeeuws Tijdschrift 1960, jrg 10, nrs 5, p. 117 - 133 en 6, p. 152 - 180;
- * **Vermeersch**, A.J., *Vereniging en revolutie; De Nederlanden 1814 - 1830*, Bussum 1970 [Fibula / Van Dishoeck];

Voor u gelezen door Theo Postma

MIJN DAGBOEK **OORLOGSKRONIEK VAN KEES TETTEROO**

door C.J.F. Tetteroo

Uitgegeven door uitgeverij Aprilis, Zaltbommel

24 x 28 cm; gebonden; 520 pagina's, rijk geïllustreerd.

De tweede druk heeft een nieuw ISBN: 9789059941847 en is zonder subsidies € 5,- duurder geworden en kost € 39,90.

Ik heb een tijd getwijfeld of ik het dagboek van een 'burger' wel in Mars zou moeten bespreken maar ben nu blij met mijn positief besluit. Het is een geweldig boek dat al na een maand was uitverkocht! Om een aantal redenen stijgt het boven het gemiddelde egodocument uit. Het is voorzien van vele krantenknipsels die de schrijver desnoods natekende. Hoewel gesitueerd rond Delft (herkenning) geeft het dagboek een goed en gedetailleerd tijdsbeeld van heel Nederland in oorlogstijd. Er staan vele in het geheim (zelf)genomen foto's in die nog niet eerder gepubliceerd waren (o.a. bombardement van Rotterdam, talrijke vliegtuigwrakken, inundaties in het Westland).

Kees Tetteroo heeft zijn dagboek twee keer overgeschreven waardoor het een goedlopend en leesbaar verhaal is geworden dat ook jongeren aanspreekt door de duidelijke en directe stijl (Kees was aan het begin van de oorlog 17 jaar).

Tot slot is het boek door Aprilis prachtig en 'zwaar' uitgevoerd en zelfs de verhoogde prijs zeer zeker waard.

- De dochter, die het initiatief tot uitgave heeft genomen, opent binnenkort een site: <http://www.oorlogsdagboek-keestetteroo.nl>
- het e-mail adres voor info of bestelling is: oorlogsdagboek@gmail.com

J. Nuis

SCHIETINCIDENTEN IN AMSTERDAM EN DURGERDAM, 12 EN 13 MEI 1940¹

Op zaterdag 11 mei 1940 werd bij de Marinekazerne Willemsoord in Nieuwediep, Den Helder onder commando van kapitein der mariniers P.J.² van der Ende een detachement gevormd, groot 98 man,³ bestaande uit mariniers van de Marinekazerne en schepelingen van de opleidingen vliegtuigmakers en torpe-

domakers van het logement- en opleidingschip Hr. Ms. Schorpioen.^{4,5} Ertoe behoorden de ongeveer 35 mariniers 3^e klasse, die op 1 maart 1940 van het Marinedepot aan de Mecklenburglaan in Rotterdam waren overgeplaatst naar Willemsoord⁶. Aan officieren waren naast Van der Ende aan het detache-

ment toegevoegd de Luitenants ter Zee der tweede klasse P.S. Agema en D.L.² van Elk, de Luitenant ter Zee der derde klasse J.S.² Snellen van Vollenhoven en de Tweede luitenant der mariniers C.G. Lems.⁷

Het detachement embarkeerde aan boord van enkele kleine torpedoboten, z.g. Z-boten, met de bedoeling naar Engeland te vertrekken. Ternauwernood aan boord werd onder de dreiging van vijandelijke vliegtuigen met slechts plaats op het open dek, en ook nog zonder zwemvesten, besloten weer te debarkeren.^{4,5} Het detachement kreeg vervolgens de opdracht om 's middags met een aantal streekbussen, dat op vlucht voor de Duitsers over de Afsluitdijk waren gebracht, naar Den Haag te gaan om daar Duitse parachutisten te bestrijden.⁴ Bij de Velsse veerpont echter kreeg Van der Ende een andere opdracht, overgebracht door een kapitein van (mogelijk) de Motordienst van de Landmacht⁷ en wel om naar Amsterdam te gaan, waar hij zich moest melden in de Laïressestraat bij de Garnizoenscommandant, Luitenant-kolonel W.A. Boswijk.⁸ Aan Van der Ende werd meegegeeld, dat in verschillende wijken in Amsterdam, zoals (mogelijk) de Indische Buurt gevochten werd (door parachutisten of NSB'ers?) en het dus raadzaam was met de nodige veiligheidsmaatregelen door Amsterdam te gaan.⁴

Lems was gedurende bijna de hele tocht in de onmiddellijke nabijheid van Van der Ende en was daardoor zeer goed op de hoogte van de opdracht en de mededeling over de toestand in Amsterdam. Dat kwam goed uit, want Van der Ende was erg nerveus en besluiteloos (bij deze Duitse inval mogelijk veroorzaakt door zijn joodse⁵ achtergrond? [JN]), er ging weinig van hem uit, met gevolg, dat Lems meer en meer de leiding van het detachement in handen nam. De drie overige officieren lieten de te nemen maatregelen voor de veiligheid van de verplaatsing van het detachement aan Lems als mariniersofficier over en bepaalden zich tot het toezien op de uitvoering van

de onderling besproken maatregelen.⁷

Aan de rand van Amsterdam bij de T-kruising Haarlemmerweg-Admiraal de Ruyterweg⁹ gekomen, Lems meende rond 23.00 uur, verliet het detachement de bussen. Deze werden onder leiding van Snellen van Vollenhoven langs een veilig geachte omweg naar de Laïressestraat gestuurd.⁷ Het detachement werd opgesteld in een formatie, noodzakelijk geacht bij het gaan door een stad, waarbij beschietingen te verwachten zijn, te weten een rechter- en een linkercolonne, voor- en achterhoede en vier verkenners. De rechter-, respectievelijk de linkercolonne had de opdracht met zijn wapens de bovenverdiepingen van de linker-, respectievelijk de rechterstraat zijde te bestrijken. De voorhoede, onder directe leiding van Lems zelf, dekte het detachement in front. De achterhoede onder leiding van de adjudant der mariniers W. de Bruijn^{7,10} zorgde voor beveiliging in de rug. De verkenners, twee rechts, twee links, vooruitgestuurd op gezichtsafstand, vanwege de duisternis ongeveer 30 meter, hadden de opdracht iedereen, die zich op straat, in een zijstraat of in een portiek en dergelijke ophield, voor zich uit of weg te jagen, onder bedreiging, dat er anders geschoten zou worden. De overige officieren bevonden zich in beide colonnes, Van der Ende ergens in het midden. De algemene opdracht aan het detachement was duidelijk: ontvangen vuur onmiddellijk beantwoorden, opgesloten blijven en voorwaarts gaan. De genomen maatregelen, juist en gerechtvaardigd, waren ontleend aan het voorschrift 'Optreden bij beteugelen woelingen (straatgevechten)', aangepast aan de omstandigheden. De opdracht was naar de Laïressestraat te gaan en dus niet in een vuurgevecht te geraken, stadswijken te doorzoeken of stadswijken te zuiveren. Ze waren gewaarschuwd tegen vijandelijke actie, maar nadere gegevens over plaats, sterkte en wijze van optreden ontbraken. Veiligheidsmaatregelen waren dus steeds en overal noodzakelijk. In verband met de heersende verduistering en de aard van de

te verwachten vijand (parachutisten, NSB'ers) kon men zich niet veroorloven, dat vreemde elementen, ook niet vriendschappelijke, zich in of nabij het detachement zouden bevinden. Zij moesten zich onherroepelijk verwijderen. Lems gaf in zijn rapport deze uitvoerige beschrijving van de overwegingen, die tot de genomen maatregelen leidden, omdat hieruit zou blijken, dat de psychische toestand van commandant Van der Ende niet de minste invloed had op de gedragingen of het uiterlijk aanzien van het detachement.⁷

Vlak bij Lems liep marinier 1^e klasse Mulder, die als Amsterdammer hem de weg aangaf. Hij was trouwens ook getuige van het nog nader te beschrijven ongeval. Het detachement nam de Admiraal de Ruyterweg.⁷ Mogelijk ging het daarna bij de Jan Evertsenstraat rechtsaf en vrij snel daarna linksaf de Hoofdweg in op weg naar de Baarsjesbrug.¹¹ Het detachement rukte kalm en opgesloten op, er werd niet geschoten. Het kwam op zijn weg enkele burgers tegen, meestal behorend tot de Luchtbeschermingsdienst, die op eerste aanroepen meestal direct reageerden en in zijstraten of voor het detachement uit verdwenen. Lems scheen regelmatig met zijn zaklantaarn om straatnamen te lezen en de troep te controleren of goed opgesloten gelopen werd, ook bescheen hij de vooruitlopende verkenners om af en toe contact op te nemen e.d. Hij werd zich bewust van het gevaar, dat hij bij een eventuele beschieting zou lopen en benoemde daarom marinier 1^e klasse P.⁵ Ronda tot zijn dardanel (belast met en verantwoordelijk voor de beveiliging van zijn commandant). Hij had dus als opdracht alleen en uitsluitend voor de beveiliging van Lems te zorgen, waardoor deze zich vrijer kon bewegen en leiding geven.⁷

Het zou volgens Lems tussen zaterdag 24.00 uur en zondag 12 mei, Eerste Pinksterdag, 01.00 uur zijn geweest, toen het detachement de Baarsjesbrug over de Kostverlorenvaart bij de Overtoom naderde.^{7,11} Aan de overkant van de brug stond op de Overtoom¹¹ rechts

een kiosk, waar zich enkele mensen bevonden. Deze werden door de verkenners aangehouden met 'Verwijder u, anders wordt geschoten' of woorden van gelijke strekking. Zij antwoordden tot de Luchtbeschermingsdienst te behoren. De verkenners reageerden met 'Hebben we niets mee te maken, weg, anders wordt er geschoten' of iets dergelijks. De personen, drie of vier, liepen daarop snel weg langs de overzijde van de kade.⁷

Het detachement rukte langzaam verder op, verkenners op korte afstand vooruit. Lems was juist met de voorhoede ter hoogte van de kiosk, toen geheel onverwacht, waarschijnlijk van achter de kiosk vandaan, in ieder geval uit die richting, een agent van politie te voorschijn sprong tot midden in de voorhoede, pistool in de hand, wild om zich heen vurend. Bij een van de eerste schoten viel marinier 1^e klasse Hendrikus Gerardus Hermans, net 26 jaar,^{12,13} voorover op straat. Lems schreeuwde de agent, die op ca. 2? meter van hem verwijderd was, toe: 'Niet schieten, niet schieten, wij zijn Hollanders' of iets dergelijks. Schietende wendde hij zich op die aanroep naar Lems. Op hetzelfde ogenblik schoot Ronda, die vlak achter Lems stond, op de agent, die voorover viel.⁷ Het was de 37-jarige politiemans Cornelis Hendrikus van Duin, stamnummer 5145, van Bureau Overtoom.¹¹

Volgens oud-politiecommissaris H. Voorde-wind in zijn 'De Commissaris vertelt', p. 199-200 (Den Haag, 1951) was Van Duin, ondanks de zenuwachtige stemming onder het publiek door de vele geruchten over de '5^e colonne', een kalme man, die zich niet snel van de wijs liet brengen. Hij wilde weten, wat voor patrouille hem daar in het donker passeerde, hij zag slechts de silhouetten. Hij riep daarom 'Halt, politie'. Waarschijnlijk heeft de patrouille aan die woorden weinig of geen aandacht geschonken. Om zijn bevel kracht bij te zetten, greep hij volgens een met hem surveillerende collega naar zijn pistool. Er klonken schoten, ook een gewerschot en viel Van Duin (de oud-politiecommissaris heeft

het steeds over Van Duyn en meldt niets over de doodgeschoten marinier) dodelijk getroffen neer. Voordewind meldt dat Van Duin op 12 mei is doodgeschoten door een nederlandse marinierspatrouille op de Overtoom nabij de Baarsjesbrug.¹¹

Hiermee was het incident voorbij. De gehele schietpartij duurde slechts enkele seconden. Van der Ende kwam naar voren naar Lems toe. Zij constateerden, dat Hermans en de agent dood waren en riepen hierop de burgers, die verder op de kade waren blijven stilstaan, terug. Zij kwamen aarzelend en voorzichtig. Hen werd gevraagd de G.G.D. te bellen en zorg te dragen voor de stoffelijke overschotten van Hermans en de politieagent. Het detachement vervolgde zijn weg, het geweer en de munitie van Hermans meenemend. Naar de mening van Lems had de agent zeker een vijftal schoten in de lucht en om zich heen afgevuurd. In de loop van de dag kwam marinier der 3^e klasse H.⁶ Postma naar Lems en toonde hem zijn helm, waarin op de achterrand een diepe deuk zat, veroorzaakt door een kogel. Postma zei tijdens de nachtelijke schietpartij een zware slag op zijn helm gevoeld te hebben. Hij had zijn leven te danken aan het feit, dat hij zijn helm, vermoeid door het lange dragen, achter op zijn hoofd geschoven had, daarmee zijn nek beschermend.⁷

Het rapport vervolgt:⁷ Marinier Ronda handelde volkomen juist, hij moest Lems beschermen en dat deed hij. Lems had zeer waarschijnlijk zijn leven aan hem te danken. Dat Hermans en de agent onmiddellijk dood waren is een ongelukkig toeval. Dat Ronda niet op de benen geschoten had of op andere wijze getracht had de agent buiten gevecht te stellen zonder te doden, was volkomen te rechtvaardigen. Het was zeer donker. Lems meende zich te herinneren, dat de afgeschermdde straatlantaarns nog enig licht gaven. Ieder schot, door de troep op de agent afgegeven, zou groot gevaar voor eigen mensen hebben opgeleverd. Ronda schoot direct en raak, zonder enig risico voor eigen troepen,

dus juist. De mariniers waren gekleed in donkerblauwe uniformjas, overige schepelingen in donkerblauw hemd, groene linnen broek met puttees en stalen helm, het voorgeschreven uniform.. Alle aanroepen waren in duidelijk Nederlands gesteld. Als de agent van politie de troep voor vijand of vijandig gezinde elementen had aangezien, lag de schuld daarvan niet bij het detachement en zeker niet bij zijn commandant, kapitein Van der Ende. Zijn bijzondere psychische toestand had op het aanzien van de troep en op de genomen veiligheidsmaatregelen geen invloed. Het aanzien was Nederlands, de wijze van optreden noodzakelijk onder de heersende omstandigheden. Behalve de mariniers 1^e klasse Mulder en Ronda en marinier 3^e klasse Postma waren aan Lems verder geen personen bekend, die direct bij het incident betrokken waren geweest, noch herinnerde hij zich namen van personen, die het ongeval van nabij hadden waargenomen.⁷

De schatting door Lems van de tijd (het detachement naderde tussen 11 mei 24.00 uur en 12 mei 01.00 uur de brug over de Kostverlorenvaart) bleek juist, zowel marinier Hermans als politieagent Van Duin overleden op 12 mei 1940 (hoewel het Slachtofferregister van de Oorlogsgravenstichting als overlijdensdatum van Van Duin 11 mei 1940 vermeldt).^{11,12,14}

Nadat het detachement zich op 12 mei bij de Garnizoenscommandant had gemeld, werd het doorgestuurd naar de Oranje-Nassaukazerne aan de Sarphatistraat, waar het in de loop van de dag opdracht kreeg naar Durgerdam te gaan om een positie in te nemen in de IJ-stelling tegen eventueel over het IJsselmeer naderende Duitse troepen.⁴ Het detachement, nu 97 man groot, arriveerde maandag 13 mei, Tweede Pinksterdag om 00.00 uur in Durgerdam, waar het langs het zeefront en in het achtergelegen terrein geplaatst werd. Ook werd er gepatrouilleerd tegen parachutisten. Voor vervoer langs de

zeedijk en de weg naar Ransdorp op weg naar bedreigde punten was een bus beschikbaar.³ Een sectie, 32 man sterk, onder korporaal der mariniers H.H.⁵ van den Born, die op vrijdag 10 mei uit de Marinekazerne te Amsterdam in Durgerdam arriveerde, vormde een stoottroep in het terrein tussen Durgerdam, Schellingwoude en Ransdorp en patrouilleerde evenzo tegen parachutisten.^{3,15} Leden van het detachement en de stoottroep waren bij burgers ingekwartierd.⁵

De psychische toestand van kapitein Van der Ende verergerde, hij zag in iedereen een verrader. Maar wie was in staat, in de sfeer van verdachtmaking, verraad en '5^e colonne' en bij een totaal gebrek aan informatie over wat elders gebeurde, normaal en abnormaal van elkaar te onderkennen?⁴

In de loop van die maandagmiddag arriveerde Kapitein ter Zee N.A. Rost van Tonningen, Commandant Maritieme Middelen Amsterdam (CMMA) in Durgerdam. Hij was een oudere broer van mr. M.M. Rost van Tonningen, een belangrijke figuur in de NSB, maar hij zelf een militair van volstrekte integriteit.¹⁶ Lems ontmoette hem op de Durgerdammerdijk en verwees hem naar de aan het einde van het pad gelegen kleine Nederlands Hervormde Kerk en de ernaast gelegen pastorie, waar Van der Ende op dat moment in zijn daar ingerichte post aanwezig was. Een minuut later klonken er schoten. Enkele ogenblikken later kwam Van der Ende sluipend de dijk op. Lems vroeg hem, of hij op de kolonel geschoten had, hetgeen hij bevestigde. Toen hij naast Lems knielde om de lege houder van zijn pistool te vullen, trok Lems aan de gevlochten lanyard, het leren pistoolkoord, het pistool weg en zei: 'Kapitein, ik moet u arresteren'. Met twee pistoolkoorden liet Lems zijn handen op de rug binden. Met de het detachement ter beschikking staande bus, mariniers met de geweren boven de omlaag gedraaide ramen naar buiten gericht, werd Van der Ende naar Amsterdam gebracht en door Lems in het Marine-Etablissement over-

gedragen.⁴

Van der Ende bleek niet alleen de kolonel neergeschoten te hebben, maar ook van enkele wegvluchtende Durgerdammers er twee, Klaas Groot en Hendrik Westerneng, gedood te hebben en twee licht gewond, w.o. Nico Tuin, die een schouderwond opliep.¹¹ Rost van Tonningen lag wachtend op eerste hulp op een divan in een van de woningen. Marinier 3^e klasse W.B. Rijcken had de wacht, 'schildwacht deur' en mocht in afwachting van de komst van het parket van Justitie en eerste hulp geen onbevoegden in- en uitlaten.⁵

CMMA werd tijdelijk vervangen door Luitenant ter zee der 1^e klasse W.J. Hootsen (18.00 uur - 22.00 uur) en definitief door Kapitein ter zee J.W.G. van Hengel.^{3,15} Het commando van het detachement ging over op de Luitenant ter Zee der tweede klasse P.S. Agema.^{3,15} Op 27 mei 1941 stond Van der Ende terecht voor de Militaire Kamer van de Arrondissementsrechtbank te 's-Gravenhage, waar 'wegens een drama te Durgerdam op tweeden Pinksterdag van het vorige jaar, toen hij met revolverschoten twee burgers doodde, twee anderen licht verwondde en zijn chef, kolonel N.A. Rost van Tonningen (die inmiddels geheel is hersteld) zwaar aan het hoofd kwetste'¹⁷ en verdacht van feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog en van het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel de dood ten gevolge hebbende een gevangenisstraf van tien jaren tegen hem geëist werd. Op 10 juni ontsloeg de rechtbank hem van rechtsvervolging en beval onmiddellijke invrijheidsstelling, op de overweging dat volgens de rapporten van de psychiaters prof. dr. Carp en dr. Van den Esch de gepleegde feiten de verdachte wegens acuut optredende ziekelijke storing van zijn geestvermogens als gevolg van acute paranoïde reactie (vervolgingswaan) niet konden worden aangerekend en dat hij tijdens de schietpartij ontoerekeningsvatbaar was geweest. In hoger beroep bevestigde het Vrederechtshof te 's-Gravenhage op 30 december

1941 het vonnis van de rechtbank, maar vernietigde de onmiddellijke invrijheidsstelling en beval ter beschikkingstelling van de Regering om door haar te worden verpleegd.^{11,17,18}

Bronnen en aantekeningen

1. De tekst is ontleend aan het door de Kapitein der Mariniers C.G. Lems op 4 Februari 1946 te Velde uitgebrachte 'Rapport betreffende het sneuvelen van den Marinier 1e Klasse H.G. Hermans, Stamboeknummer M.4584 op 11 Mei 1940 te Amsterdam', aangevuld met gegevens uit enkele andere bronnen. Vooral dienen daarbij de door de heer G.W. Nijman te Amsterdam verstrekte gegevens genoemd te worden.
2. Opgave plaatsingen Officieren naar den toestand op 10 Mei 1940, Sectie Krijgsgeschiedenis en Ceremonieel - HKKL Bureau - DG, code/nr. 445/2.
3. Verslag van de Stelling Buiten-Y, vanaf 9 - 15 mei, Sectie Krijgsgeschiedenis en Ceremonieel - HKKL Bureau - DG, code/nr. 446/1.
4. Brief C.G. Lems aan G.W. Nijman bij toezenden van het onder 7. vermelde rapport.
5. Getypte, ongedateerde aantekening (na maart 1996) van Adjutant der Mariniers b.d. W.B. Rijcken, M 5216, die destijds als marinier 3e klasse deel uitmaakte van het detachement.
6. Handgeschreven, ongedateerde aantekening (na 17 maart 1993) van Adjutant der Mariniers b.d. W.B. Rijcken.
7. C.G. Lems, 'Rapport betreffende het sneuvelen van den Marinier 1e Klasse H.G. Hermans, Stamboeknummer M.4584 op 11 Mei 1940 te Amsterdam'.
8. C.M. Schulten, Jhr P.J. Six RMWO (1895-1986), Amsterdammer en verzetsstrijder (Nijmegen, 1987) 27. Het door C.G. Lems uitgebrachte rapport (zie 7.) vermeldt als naam van de garnizoenscommandant Bosman.
9. Schriftelijk bericht G.W. Nijman, 28 oktober 2006.
10. Naamboek Koninklijke Marine 1940, p. 143.
11. Schriftelijk bericht G.W. Nijman, 27 oktober 2006.
12. Het Slachtofferregister van de Oorlogsgravenstichting (www.ogs.nl) vermeldt als geboorteplaats Noordwijk, als geboortedatum 3 april 1914, als overlijdensdatum 12 mei 1940 en als begraafplaats R.K. Begraafplaats Sint Jeroen, Noordwijk, H 723.
13. G.H. Hoek, Doodenwacht bij onze gevallen, p. 205, vermeldt als geboortedatum 13 april 1914.
14. Het Slachtofferregister van de Oorlogsgravenstichting vermeldt als overlijdensdatum van C.H. van Duin 11 mei 1940. Van Duin, geboren te Schalkwijk 16 juli 1902, gecremeerd, staat vermeld in Gedenkboek 43.
15. V.E. Nierstrasz, West- en Noordfront-Vesting Holland Mei 1940, waarin opgenomen de gebeurtenissen in Amsterdam (S-Gravenhage 1961) 98.
16. L. de Jong, Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog III, mei '40 (S-Gravenhage 1970) 184.
17. Handelsblad, 11 juni 1941.
18. L. de Jong, Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog VI, juli '42-mei '43 tweede helft (S-Gravenhage 1975) 620.

Voor u gelezen door Theo Postma

TERG MIJ NIET

DE GESCHIEDENIS VAN MARINEVLIEGKAMP VALKENBURG

door Marc van Alphen (eindred.), Willem Geneste en Prudent Staal

Uitgegeven door: Van Wijnen, Franeker.

'Populairwetenschappelijke serie' van NIMH

21x22 cm, gebrocheerd, 124 blzn, rijk geïllustreerd in kleur;

ISBN: 978 90 5194 288 0; prijs: € 18,50

In de huisstijl van de populair-wetenschappelijke serie van het Instituut voor Militaire Historie is bovenstaand boek, na lang wachten uitgekomen. Marc van Alphen beschrijft in het eerste en laatste hoofdstuk het begin en einde van Vliegveld Valkenburg. Willem Geneste neemt de 'Doormantijd' voor zijn rekening en Prudent Staal beschrijft het Maritime Patrol tijdperk (van de Neptune, Atlantic en Orion). Deze mensen bewijzen ook hier weer onderhoudend te schrijven over onderwerpen waar ze wat van af weten.

Bij de snelle tweede druk is een storende fout betreffende mijn Atlantic-ongeluk gelukkig verdwenen zodat ik niet meer 'getergd' ben maar helemaal kan genieten van het boek. Een feest van herkenning! Al zal dat voor iedere generatie MLD-ers weer anders zijn.

Maar gezien het scala aan onderwerpen zal dit boek een breed publiek aanspreken en niet alleen MLD-ers. Er zijn vele interessante verhalen te lezen, al had voor mij het ontstaan en sluiten van het veld nog verder uitgewerkt mogen zijn.

Mooie illustraties bekronen het boek, waarbij de mooie kleurenfoto van de Atlantic 255, waarmee ik ben verongelukt, in het bijzonder iets bij me losmaakte.

Voor u gelezen door W.L. Plink

TANKSPOREN OP DE HORS

DE GESCHIEDENIS VAN HET CAVALERIE SCHIETKAMP VLIELAND

door Joep van Hoof; Uitgeverij: van Wijnen, Franeker.

Een uitgave in de populairwetenschappelijke (vierkante) serie van het NIMH

ISBN978 90 51942897; prijs: € 17,50

Vrijwel elke (oud)cavalerist, en zeker het beroepspersoneel, heeft zijn tankschietopleiding bij het vroegere Depot Cavalerie en Opleidingscentrum Cavalerie afgerond op het Cavalerie Schietkamp Vlieland (CSK). Een kamp gelegen aan de rand van de duinen op het westelijk deel van het eiland met een schietterrein op de Vliehors, een immense zandplaat. Geschoten werd er van september tot april vaak onder barre weersomstandigheden en stuifzand. Beslist geen vakantieoord. Toch bewaren de meeste cavaleristen en leerlingen van andere wapens die er werden opgeleid, bijvoorbeeld van de voormalige antitankbatterijen en pantserantitankcompagnieën goede herinneringen aan de opleidingen.

Tegenwoordig worden de schietopleidingen elders afgerond en is het kamp gesloten. In totaal heeft het schietkamp bijna een halve eeuw tankcommandanten, schutters en laders afgele-

verd. Het was dus een goede gedachte om de geschiedenis van dit schietkamp te boekstaven. Joep van Hoof van het NIMH is er in geslaagd om een goed maar vooral prettig leesbaar boek te schrijven door niet alleen het zuivere militaire verhaal te vertellen, maar ook vooral aandacht te geven aan de plaats van het schietkamp in de kleine gemeenschap van het eiland, de spanningsvelden met onder meer de milieubewegingen en het toerisme. Een boek met veel fotomateriaal waarop velen zich zullen herkennen.

Voor u gelezen door Bob Cats

‘DUIZEND DAGEN INDIË’ BRIEVEN VAN HET THUISFRONT AAN

door Inge Wolters - van Trigt en Tom Visser; uitgeverij Aspect
15,5x23,5cm, paperback, 403 blzn, geïllustreerd zw/w;
ISBN 978-90-5911-513-2; prijs € 24, 95

Dit is het dagboek van een Stoottroeper van het eerste uur Jan van Trigt, die eind 1945 met het 8e (IVe) Bataljon Stoottroepen OVW naar Indië vertrok. Tijdens de oorlog dook hij onder en raakte betrokken bij het verzet in en om Rotterdam. Na de bevrijding meldde hij zich als oorlogsvrijwilliger en ging als 22-jarige korporaal via Engeland en Malakka naar Indië. Hij hield vanaf zijn vertrek uit Nederland een dagboek bij dat na zijn dood op 12 januari 1985 werd aangetroffen door zijn dochter Inge Wolters-van Dijk. Het dagboek (dat niet was gepubliceerd) bevat maar liefst 450 getypte pagina's -A4-formaat. Samen met een vriend Tom Visser filterden ze als het ware het manuscript van al te persoonlijke aan zijn verloofde gerichte passages en maakten het geschikt voor publicatie.

Het boek behoort tot de categorie "egodocumenten". Het doet geen verslag van de krijgsgeschiedenis van het onderdeel (8 RS), noch van gevechtsverslagen, locaties en dislocaties, daarvoor leze men het in 1996 verschenen boek "Het reizende bataljon". Het dagboek "Duizend dagen Indië" beschrijft wél de diepere gevoelens van een tot SMA opklimmende oorlogsvrijwilliger. Het beschrijft de hoogte- en dieptepunten, de emoties en teleurstellingen over de steeds maar uitgestelde demobilisatie. Het legt als het ware de gevoelens bloot van de dagboekschrijver en van de personen uit zijn naaste omgeving. Het boek wordt ingeleid door mevr. dr. Stef Scagliola die als historica is verbonden aan het Kennis- en Onderzoekcentrum van het Veteraneninstituut te Doorn. Zij beoordeelt het boek (uiteraard) positief want voor wetenschappers zijn egodocumenten een onmisbare bron bij het zoeken naar context en zielenroerselen die de Indiëgangers destijds ervoeren.

Het boek geeft de veteranen een gevoel van herkenning, is een onmisbare aanvulling op de Indië-geschiedenis en is vooral van belang voor hen die niet uit eigen ervaring het leven kenden van een Nederlandse militair in voormalig Nederlands-Indië 1945-1950.

P.S.

Met de meermalen gebruikte benaming "half-truck" wordt géén half-track bedoeld. Deze gepantserde half-rupsvoertuigen waren niet bij de infanterie ingedeeld. Bedoeld wordt de 1-tons truck waarvan er 14 in een infanteriebataljon zaten.

Voor u gelezen door Koos Berlemon

DE PLOERT HANNS ALBIN RAUTER EN DE CORRECTE AMBTENAAR WILHELM HARSTER

DE OPMERKELIJKE RECHTSPLEGING TEGEN TWEE SS-KOPSTUKKEN

door Theo Gerritse

uitgegeven in de reeks Aspekt-Monografieën, Soesterberg.
paperback; 70 p; ISBN 90-5911-214-8; prijs € 12,95.

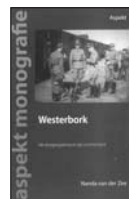
Voor wie niets weet over de periode 40-45 zal het onbegrijpelijk zijn, voor wie wel iets van die periode afweet is het verbijsterend. Vooral omdat vooraanstaande Nederlanders zo begripvol waren over deze "onkreukbare ambtenaar". Wist hij soms teveel? Lees deze onthullende rechtsongelijkheid van Theo Gerritse. Een aanrader!

Voor u gelezen door Koos Berlemon

WESTERBORK HET DOORGANGSKAMP EN ZIJN COMMANDANT

door Nanda van der Zee

uitgegeven in de reeks Aspekt-Monografieën, Soesterberg.
paperback; 128 p; ISBN 90-5911-225-3; prijs € 14,95.

Ook hier geldt, zoals bij bovenstaand boek, onbegrip en verbijstering over de rechtspraak en begrip tonende "Nederlanders" die "recht spraken" over de commandant van Westerbork, de SS-er Albert Konrad Gemmeker. Een schok voor slachtoffers en hun nabestaanden zo indringend als Nanda van der Zee dit alles heeft geanalyseerd en beschreven. Lees het!

Wil Zaagman jr.

Het bestuur heeft de droeve plicht u mee te delen dat zijn overleden:

A. Pors, Hildebrandhove 50, 2726 AX Zoetermeer en
G.A. van Schooten, Laan van Ouderenzorg 303, 2352 HS Leiderdorp.

Nieuwe leden (en hun interessegebieden):

Dr. A.J. Bonke, Marnixstraat 301-1, 1015 WN Amsterdam, tel. 020 - 625 49 37

e-mail bonkehans@cs.com (a6, b1, b3, b4, b7);

J.J.L.M. Brouwer, Oostduinlaan 169, 2596 JL s-Gravenhage, tel. 070 - 328 15 67 (algemeen);

R. Harmse, Albertlaan 35, 8072 CH Nunspeet, tel. 0341 - 25 62 47,

e-mail rharmse@xs4all.nl (b7, b8, b10);

Instituut Defensie Leergangen, Postbus 20701, 2500 ES s-Gravenhage (algemeen);

H.W. Koekkoek, Burg. Van Rooyenstraat 259 oost, 9602 CH Hoogeveen, tel. 06 - 11 00 72 59,

e-mail hw.koekkoek@live.nl (a5, b3, b9, c1, c7).

Wijzigingen in (post-)adres:

P. Peereboom, KTOMM Bronbeek, Velperweg 147, 6824 MB Arnhem, tel. 026 - 376 35 55;

P.R. van Slooten, Jonkheer Sandberglaan 16, 3849 PX Hierden.

Nagekomen vermeldingen:

Per 1 januari 2007 hebben hun lidmaatschap beëindigd:

M.Th. Hoppener, De Hoge Bogerd 32, 3342 GB Hendrik Ido Ambacht en

W.P. van Riemsdijk, Zwartewaal 43, 4617 NS Bergen op Zoom.

LIJST AFDELINGSCORRESPONDENTSCHAPPEN:**Vetgedrukt** zijn de resp. coördinatoren

- a1 Klassieke oudheid, Middeleeuwen **dr. R.P. de Graaf**, Poortjesgoed 14, 3901 LC Veenendaal, 0318-527780, rdgraaf@che.nl
- a2 80-jarige Oorlog, de Republiek drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
JPCM.v.Hoof@mindef.nl
- a3 Napoleontica, Belgische Opstand drs. M. v.d. Hoeven, Raaphorst 121, 2352 KJ Leiderdorp, 071-5412501
mithras@wxs.nl
- a4 Eerste Wereldoorlog dr. F. Snapper, Burgemeester Patijnlaan 136, 2585 BM 's Gravenhage
fritssnapper@wanadoo.nl
- a5 Tweede Wereldoorlog E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade, 045-5242962
e.h.brongers@tele2.nl
- a6 Krijgsverrichtingen in de voormalige overzeese gebiedsdelen (niet KNIL), info@marsethistoria.nl
- a7 Vredesoperaties B.E. Stuit, Postbus 191, 3500 AD Utrecht, 06-20896904, mondriaan@veteranen.nl
info@marsethistoria.nl
- b1 Krijgsgeschiedenis te land **drs. J.P.C.M. van Hoof**, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
JPCM.v.Hoof@mindef.nl
- b2 Korpsgeschiedenis drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
JPCM.v.Hoof@mindef.nl
- b3 KNIL T. Broos, Boerhaavelaan 28, 2334 EP Leiden, 071-5170991, tbroos@hotmail.com
- b4 Vestingwerken drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
JPCM.v.Hoof@mindef.nl
- b5 Schutterijen A. Kok, Balistraat 86c, 2585 XW 's Gravenhage, 070-3466135
- b6 Wiel- en rupsvoertuigen M.C. v.d. Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's Gravenhage, 070-3634391
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede, 023-5291324
- b7 Zeegeschiedenis dr. S.J. de Groot, Brederoodseweg 49, 2082 BS Santpoort-Zuid, 023-5370769
grootares@hetnet.nl
- b8 Gouvernementsmarine info@marsethistoria.nl
- b9 Mariniers B.E. Stuit, Postbus 191, 3500 AD Utrecht, 06-20896904, mondriaan@veteranen.nl
info@marsethistoria.nl
- b10 Schepen en vaartuigen info@marsethistoria.nl
- b11 Luchtvaartgeschiedenis dr. P.C. Boer, Hoogaars 15, 4617 GE Bergen op Zoom, 0164-230851, pc.boer@alda.nl
- b12 Luchtvaartuigen R.J. Heesterbeek, Prof. Lorentzlaan 237, 3769 GE Soesterberg, 06-15515563
- c1 Uniformen F.A.Th. Smits jr., Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg, 070-3873961
smits@wanadoo.nl
M. Talens, Salomonszegel 115, 7322 ET Apeldoorn, 055-3661706
- c2 Emblemen B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum, 035-6913563
Ing. R.C. Kuenen, Willem van Gelre-Gulikstraat 62, 6137 HB Sittard, 046-4588174
robkuenen@hotmail.com
- c3 Onderscheidingen H.G. Meijer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray, 0478-582992, hennymeijer@home.nl
B.W. Wagenaar, Burgemeester Nieuwenhuisenstraat 43, 1906 CJ Limmen, 072-5053896
- c4 Tinnen figuren E.P.M. Heldens, Cameliastraat 6, 1214 GA Hilversum, 035-6213992
- c5 Gedenktekens drs. J.A. Bom, Storm van 's Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, 070-5118624
jabom@wxs.nl
- c6 Traditie, ceremonieel P. v.d. Burg, Park Sparrendaal 102, 3972 LC Driebergen, 0343-517588
schilderhuis@hetnet.nl
- c7 Vlaggen, vaandels, standaarden **W.L. Plink**, Midachten 53, 8162 CK Epe, 0578-612138, wplink@planet.nl
- c8 Militaire muziek mr. R.A. Schimmel, Jan Muschlaan 242, 2597 VE 's Gravenhage, 070-3246568
schimmel242@zonnet.nl
- c9 Militaire genealogie J.W.H. van Campen, Weidebloemenweg 73, 9302 AC Roden, 050-5018214
joopvancampen@yahoo.com
- c10 (Vuur)wapens, geschut G.D. Klein Baltink, Vordense Binnenweg 49a, 7231 BB Warnsveld, 0575-529156
gdskb@wxs.nl

**DE STICHTING SAMENWERKENDE MILITARIA VERZAMELAARS
ORGANISEERT IN 2007 DE VOLGENDE MILITARIABEURZEN:**

24 juni 2007

De vaste locatie voor de beurzen is:
Sporthal "De Meent", Graaf Wichman 177, Huizen N.H.

S.M.V. donateurs en hun partners hebben gratis toegang;
militairen in uniform en houders van een veteranenpas half geld;
overige bezoekers € 2,50 p.p. kinderen onder 10 jaar onder geleide gratis.

INLICHTINGEN

Joop de Blij - Overdag: 015-2602199 - na 18.00 uur 015-2121858
www.stichtingsmv.nl

DE DONDERBUS

Inkoop - Verkoop - Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie
Eerste en Tweede Wereldoorlog, Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres:

Oostzeedijk beneden 213 A, 3061 VW Rotterdam
Geopend vrijdag van 19-21 uur, zaterdag van 11-18 uur
Telefoon: 010-4140267, Telefoon privé: 0186-602338
Website: www.donderbus.com